

Татар.
11-49

خبر

۱۹۰۸ = نومبر ۱۴

۱۹۰۸ = ۱۴ N

اورنیورغدا اونیش کونده یر یققان
ادبی قتی و سیاسی مجموعه در

*

مصری رحاء الدین بن فخر الدین =
ناشری . شاکر . ذاکر . امیفلر

«شورا»

مجموعه نك بابلاری او شېبې تر تېبده بولنور:

- ۱) مشهور آدملىر والوغ حادثه لىر. بو بابده ايسكى ويگىلردن برى بيوك آدمنىڭ ترجمهء حالى درج اولنور، پادشاهلردن بحث ايدلىگى وقت ممكتلرنىڭ نىسقه چه جغرافيه تاريخى سويله نور.
- ۲) مقاله لىر. بو بابده ادبى، تاريخى، اجتماعى مقاله لىر بولنور.
- ۳) تربيه و تعليم. بو بابده حفظ صحت، تدبير منزل تعليم، مکتب ومدرسه، شاگرد هم معلملرگه دائر بندلر يازلنور.
- ۴) كشفيات و اختراعات.
- ۵) متنوعه. مملكت ايچنده وطشده اولان هر تورلى خبر و معلومات يازلنور.
- ۶) تقرير و انتقاد. يىڭى چىقهش اثرلر (كتاب، رساله وغزته هم ژورناللر) حقنده معلومات و بىرلور.
- ۷) اجمال سىياسى. روسيه نىڭ ايچنده وطشده اولان ايكى هفته لك سىياسى حاللر و سقلىق ايله بيان ايدلنور.
- ۸) مراسله و مخابره. سوال و جوابلر و هر تورلى مکتوبلر يازلنور.
- ۹) حكايات. اشعار. لطائف و مقاللىر.

ناشر لىرى: محمدشاكر و محمد ذاکر رامىيفلر. محررى: رضاء الدين بن فخر الدين

آپونه بدلى: يىللىق دورت روبله - ۶ آيلىق ۲ روبله ۲۰ كاپك.
«وقت» ايله برگه آلوجىلرغه يىللىق بدلى ۳ روبله، ۶ آيلىق ۱ روبله ۸۰ كاپك
اجنبى مملكتلر ايچون برى يىللىقى ۱۵ فرانك.

آدرس: Оренбургъ, редакция «ШУРО»

آبونە بىدلى : سەنەك : ۴، آلتى آيلىق ۲ روبلە ♦ ۲ كاپك .
« وقت » بىرلەن بىرگە آلوچىلارە :
سەنەك ۷، آلتى آيلىق ۳ روبلە ♦ ۸ كاپك در .

آدرس :

Редакция « Ш У Р О » Оренбургъ — Rédação du « Chouro » Orenbourg.

نومر ۱۴

اورنبورغندە اون بيش كوندە بر چققان علمى وادبى مجموعەدر .

شور

شورادىر والوغ خادىر

مظفردالدين شاه و ايران

بو كونلردە چىقىمىش غزىنە لىر ايران خېرلىرى
ايلى طولى اولدورر . ايرانك ملت مجلسى نارالمقى
ومەلىكتە اولان صوغشلىر حەقندە كوپ واقەلر
بازلور . بر مەلىكت حەقندە اولان خېرلىرىنى
آچىق آكلامق ايچون اك ايلك شول مەلىكتەك
اعوال جغرافىە سېنى وتارىخنى بر قدر اولسە
دە بىلورگە تېوشلى . اوشبو سېىدىن بىزلىر بو
بردە ايران مەلىكتى هم دە ايران مەلىكتە
مشروطىت وېرىمىش اولان مظفردالدين شاه
حەقندە اجمالى صورتەك اولسەدە معلومات وېرىر
گە لزوم كوردك

اوشبو كونهزده . « ايران مەلىكتى » اسمەك
اولان مەلىكت عراق هجم ، فارس ، كرمان ،

خراسان ، مازندران ، كىلان واذربيجان
ولايتلىرىندن عبارت اولان بيوك بر مەلىكتدر .
همدە مستقل اولان اسلام دواتلىرىنىڭ بىرىدور .
تركيا عواملىرى « عجم مەلىكتى » بىزم عواملىرىمىز
« پىرسىبە » دىبە سويلامىكە اولان مەلىكت
اوشبو مەلىكتدر (۱) .

ايران دولتى آسپاي وسطازك مغرب
جهتتەك اولوب آسپاي ، غرىبىدىن سانالور . تون طر
فندە روسبە خوارزم مەلىكتلىرى و بو ايكى مەلىكت

(۱) عرب و ترك دائرة المعارف هم قاهوسلىرىندە ،
تارىخ و جغرافىەلىرىندە « ايران » رسمى ايلى قبول ايدىك
يكدن بىزاردە هم شويلى يورتلمەسى لازمدور . بويىلە
علم غزىنەلىرىندە قبول ايدىلمىش رسم خطلىرىنىڭ اهمىتى غايت
بيوكدر ، شونك ايچون بونلردن دونمك پك الوغ
ساناشوللىرىنى موجب اولور . اوز قومىز ايچون لغات علمىبە
ترتيب ايدىلك احتمالى يراق اولدىغىدىن لاقىل باشقىلردن
قائەلنە بىلىمك يولىندە سە اولمازغە كرك .

ادبیاتی اولوب بو کونه قدر لسان و یازولری اوچ دفعه اوزگرمشدر. زردشت زماننده «زند» لسانی استعمال ایدلوب «زند آوستا» کتابی اوشبو لسان اوزرنده یازلمشیدی. ساسانیلر زماننده سر یانیچه دن آلمش حرفلر ایله «پهلوی» هم «دری» اسمنده اولان بر لسان استعمال ایدلدی. اسلام عصرنده ده هر بی حرفلر ایله فارسی لسانی استعمال ایدلمشدر.

اسلام عصرند، میداننه چیقیش فارسی لسانی فردوسی، انوری، نظامی، سعدی کبی بیوک شاعرلر سایه سنده عادت خار چنده ترقی ایدوب، اگ مکمل لسانلر زمره سینده گرمشدر. اسلام مدنیتی حکم سوردیکی وقتلرده اسلام عالم لرینگ اگ مشهور و نادرلری ایران مملکتنه طوس، نیشابور، قزوین، اصفهان، شیراز، مرافه کبی شهرلرده یتشورلر و بو شهرلرنگ هر بری عام بیشگی اولنور ایدی. پیش و آلتیوز بیللردن بری اسلام دنیاسی تنزله اولنور ایسه ده ایران مملکتی بنون بتونه تنزله اولنمای بوکونده هم خیلی عالمر اولنور. فقط فنون جدیده لازم درجه ده فارسی لساننه ترجمه ایدلمادیکی سببندن ترقیات فنیه مطلوب درجه ده دگلدر،

ایران اهالیسی تجارتنه مستعد بر قوم ایسه ده مملکتلری، لازم اولان پوللردن محروم اولدیغندن بو کسب ایران خلقینگ استعدادلری ایله متناسب بر درجه ده دگلدر. ایران، حضرت عمر زماننده اسلام مجاهدلری طرفندن فتح ایدلدی و اسلام مملکتنه الحاق اولندی. ایران خلقلری ده اسلام دیننی قبول ایتدیلر، علم و معرفتلری

آراسنده اولان خزر دگیزی، مشرقه افغانستان و بلوچستان مملکتلری بولنور. جنوب طرفنده ده بحر عمان ایله بصره کورفزی اولوب مغرب طرفنده ده ترکیا دولتیدر.

ایرانده بو کونه قدر تحریر نفوس (ریوژبیا) اولمادیغندن اهالیسی عقنده جغرافیا عالملری قطعی بر معلومات و بر مازلر. شوپل ایسه ده ۱۰ میلیون جان اولنه چغی مظنوندر. بولرننگ اوندن ایکسی ترک، عرب، کرد، ارمنی، یهودی اولوب قالانی قدیم فرس قومیدر. ایرانده باشلوچه دین، اسلام اولوب، دور تبوز بیگ قدر خرنیاق، بکرمی بیگ قدر یهودی و اونینگ قدر زردشتی بولنور. هر بلر ایله کوردردن بر طاقمی سنی مذهبنه اولوب، باشقه لری شعیبلردر. بابی مذهبنگ منبعی ایران اولدیغندن بولرننگ اگ کوب برلری ده بوندر. ایران مملکتی ۱۱ ایالت که آبرلوب بولنر فضا لرغه تقسیم ایدلنورلر، پایتختی ایسه «طهران» شهریدر.

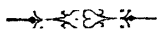
ایران مملکتی «شاه» عنوانده اولان بر حکمدارغه تابع اولوب وفات اولان شاه مظفر الدین نگ آخر عمرلرینه قدر اوشبو حکمدارلر مستقل اولورلر ایدی. مذکور شاهنگ آخر عمرنده ایسه مجلس مبعوثان آچلدیغندن شمعی بوکونده اداره مشروطه حکومت سورر. ایران نظاملرینه کوره سلطنت آتادن اوغل اوزرینه قالوب، شاه اوزینگ بالالریدن ایستد یکنی ولی عهد اعلان ایلر.

هدلی اشلرده دستور العمل اولان قاعده اسلام شریعتی اولوب، مجتهدلرنگ تفسیر و نفوذلری دائره سنده اجرا ایدلنور.

ایراننگ ایسکیدن بری کفد سینده مخصوص

محو اولدی . الك صوگره ده « قاجار » اسمنده
ترکمان قبيله سینه منسوب اولان آغا محمد
اسمده بری بو کونکی « قاجار » حکومتنی
ناسیس ایتمشدر (۱۱۹۳ - ۱۷۷۹) تاریخنده .
شهدی « قاجار » دولتی ناسیس اولند بقیه
تقریباً ۱۳۰ بیلار اولور .

« قاجار » حکومتینگ پایختی « طهران »
شهری اولوب بو کونه قدر اوشبو کیمسه لر
حکومت سوردی : آقا محمدخان . فتح علی .
محمد بن عباس بن فتح علی . ناصر الدین بن محمد .
مظفر الدین بن ناصر الدین . محمد علی بن
مظفر الدین . بو برده ترجمه سیننی سویلمک
اولدیغیز مظفر الدین شاه « قاجار » حکومتنده
باشنچی شاه اوله قدر .

مصطفی کامل پاشا

(باشی ۱۳ نچی نومبرده)

۲

صفاتی و اعمالی

مصطفی کامل پاشا اورنا بویلی ، بغدادی
توسلی غایت جسور ، فصیح سوزلی ، امیدلری
الوغ اوز اوزینه اشیانوی کامل ، یوقاری
باررغه حاضر ایدی . مزاجی عصبی ایدی ،
شول سببدن غایت زیراک ، ذهنی اوتکون ،
خاطری سریع تیز آچوی کیلوچان ایدی . بو
کیی آدملرده فکرده ثباتسزلیق اولور ایسه ده
صاحب ترجمه بویله دگل فقط کرک بیوک
استاذلردن ده اولسونلر مخالفلری حقنده
مساهله ایتماز ایدی . آچوچان کیمسه لر بیوک

ایله اسلامغه خدمت ایلدیلر . عباسی
خلیفه لر ، ایران خلقلری نینگ اجتهاد وسعیلری
ایله میداننه چیقدی . امویلر عربی حکومت
اولدقلری حالده عباسیلر ایرانی برحکومت
اعتبار ایلدنور . عراق مملکتلرنده نهچه بیلر
غه قدر اسلاملر ، حکومت دیوانلرینی ورهمی
یازولرینی فارسجه استعمال ایتمشلر ، بعضی
بر بیوک ایران عالملری اوزلرینینگ ملی و آنا
لسانلری اولان فارسجه ایله حتی قرآن
شریف اوقومق درست ایدیکن سربلامشدر .

صوگره عراق ایله برابر ایران دولتی
برچوق حکومتلرگه تقسیم ایدانوب هر بری
مستقل اولارق طور اولدیلر . نهایت
یسنچی قرن هجری باشنده چنگیز
خان ظهور ایتکله اوشبو مستقل
حکومتلری چنگیزخان ضبط ایتدی . هجرتنگ
اونچی قرنی ایتداسنده ایرانده « صفویه »
اسمده بیوک و مستقل بر حکومت ناسیس
ایدلدی و پایختینی « تبریز » شهری
اولدی . « دولت صفویه » شیعی مذهبنده
اولمغله ترکیه دولتی ایله قاچ دفعه لر محاربه ده
اولوب ، نهایت ۱۱۴۸ - ۱۷۳۵ ده منقرض
اولدی . اوشبو سنده « آفشار » قبيله سندن
نادرشاه اسمنده جسور بر آدم ظهور ایدوب
ایرانده « آفشاریه » اسمنده بر حکومت
وجوده کنوردی . « مشرق ناپالیونی » دبه
هنوان آلمش نادرشاه ، حتی هندستانه قدر
برلری ایران مملکننه الحاق ایتدی ایسه ده
اوشبو بیوک حکومت آنچق صبی حالنده
توشدی و فنا اولدی ، بتون همی آنچق ۶۰ بیل
اولمشدر . بوندن صوگ « زند » اسمنده
بر حکومت ظاهر اولوب آز زمانده بو هم

بر قاج بيلر مقدم نجدگه واروب ابن الرشيد ايله كوريشوب سوبلاشمك فكرنده يورمش و حجاز تيمر بولى مدننه گه يتديكى كون مناسبت ايله اوله چق الوغ بايرامده جهاننگ هر طرفندن بيقولامش مسلمانلر حضورنك خطبه اوقور ايچون سلطاننن اذن آلمق اجتهادنده اولمشدر .

ياپونياغه واررغه حاضرلنمكده اولوب اوشبو سفرنده هند مسلمانلرى اوستلرندن اوتكمچى و آنلرنگده حاللرينى درس ايدوب بيلمكچى ايدى .

ايشته بو شيلر بو آدمنگ نه درجه ده غيرتلى ، همتلى ايدىكن اثبات ايلر ، فقط بو نيتلر نده و بو عمللر نده مخلصى ايدى ؟ اكرده خالص و مخلص اولمش ايسه بونك وفاتى ايچون باش يرينه فان آغلارغه سزادر . زيرا عمللرنگ نتيجه لرى نيتلرگه كوره در . اما مخلص اولاماش ايسه البته اول وقت بو شيلر ده فضيات اولماز . فقط اعتقاد مزه كوره مخلص ايدى ، اوشبو دليللر ايچون : ۱) شاگرد و قنندن باشلاب ، اولديكى كونينه قدر فكرنده و عملنده دوام ايندى . ريا اهللر نده بويله ثبات و دوام اولنماز . ۲) اوشبو بولده بتون بتونه فانى اولوب ، دنيا و باشلك هوسلرى ايله مغرور اولمادى . خاتون آلمادى ، اوپن كولكو و ايسرنكچ مجلسلرينه اصلا كرمادى ، «وطن» ايله «انگليز» كلمه لر نرن باشقه سوز سويلامادى .

اگرده دنيا و مال طمعسى اوله ايدى ، قلم خدمتنه كرمامش اولور ايدى . زيرا قلم ايله مال تحصيل اولنماز ، بلكه بالكر سلامتلك گنه فدا ايدلنور .

بعض كيمسه لر ديپورلر كه : بو خدمتلر نندن

اشلرگه موفق اوله بيلمازلر ، زيرا بيوك اشلر ايچون صبر و تحمل كرك اولور ، فقط صاحب ترجمه بو كمچيلكنى جسارت و همت كى گوزل صفتلرى ايله كامل ايلمشيدى . بر اشگه اقدام ايدر اولسه آرسلان روشنده غيرت ايله كرشور ، مشقت ندر بيلماز ، بو حقه كوكلى و بتون اعضاسى ايله اجتهاد ايلر ايدى . اوشبو باشلك عمرينى ، اقليمدن اقليمگه ، مملكتندن مملكتگه ، پايتهلندن پايتهلنگه يوروب كچردى و هميشه اوزينك فكرينه خدمت ايندى . عربى منبردن توشوب فرانسوى گه بنار و آندن توشوب ده عربى منبر اوستنه چقار ايدى .

اوشبو طوغر و ده بيوك آدملر دن قورقما دى ، دوستلر ينك خاطر ينى رعابت ايتمادى ، بيوك بر محرر اوله رق بازار ، سويلرگه كرشسه تاغ تاغ بولوب اوست كه كلمكده اولان تاشو قبيلندن ، سوزلرى كوكللرگه هجوم ايلر ايدى . نه كى الوغ منصبلى و نفوذلى اولسه ده اولسون بونك بولى اوسته طوررغه هيچ كيمنگ قدر نندن كلمادى .

الله تعالى رحمت ايتسون ! كوكللى صاف ، نفسى پاك ، راست سوزلى ، عفيف بر ذات اولوب اوز وطنينه و اوز ملتنه خدمت ايتمكدن باشقه شى ايله مشغول اولماز ، بتون فكرى و اجتهادى اوشبوگنا منحصر ايدى . مصر مصلحتنى اسلام مصلحتنى ايله باغلانمش ديه اعتقاد ايتديكندن هر وقت اسلامنى مدافعه ايلر حتى كه ير يوزنده اولان بتون اسلام اوزرينه بول باشچيسى اولورغه حاضرلنور ايدى .

دوستلر نندن آكلاديقمزغه كوره بوندىن

حاله ايكنچىلر ده، يوق. بلكه انسانلرغە عەموم فائىدەلەر كوسترمىش كېمىسەلەر الوغ آدملىر اولور، دىيورلر. اولگىلەرگە كورە ناپالبون بېوك آدم اولدىغى حالده سوڭلرە كورە دە مېقروپ فنىنى بېلەش قوغ بېوك آدملىر. بعضىلر دىغى بېوكلىكنى باشقىچە دە تەرىف ايدىلر.

بزە كورە اوزىنىڭ عصر دىشلرىنە گوزل اثر وېرىمىش ذاتلر بېوكلىردىر. زىرا كىوب كېمىسەلەر اولور كە بېوك بىر اش كوستىر رگە موفق اولمازلر، اما بوبىل اش قالدىرق ايچون نىگىز سالوب باشقىلرغە يول آچوب كېدىلر. بوڭا كورە شىخ جمال الدين الافغانى. محمد عېدە بېوك آدملىردىن ايدىلر. زىرا بونلرنىڭ اولگىسى سېاسى فېكر نىگىزنى سالدى وايكنچىسى دە اسلام دىننى اصلاح ايتىك فېكر بىنى تاراتدى. مصطفى كامل دە بېوك بىر آدم در، زىرا مىصرلىرغە وطن مېتى اورلقنى ساچوب قالدردى، اوز حقلرىنى طلب ايتىك بوللرىنى آچدى وبو بولده شىھىد اولررق وفات ايتدى. فقط عصمت يالكىز الله تعالى گە گنە خاىدر، شونىڭ ايچون مصطفى كاملنىڭ انتقاد ايدلنە چك حاللىرى دە يوق دىگىل ايدى.

الله رحمت ايتسون! اوزىنىڭ فېكرىدە غاىت محكم اولوب، شوڭا قارشو كلوچى اولسە آڭا اصلاحق وېرماز وخصمنە هجوم ايتدىكى وقتىدە آنىڭ فضل وكمالنىه التفات ايتماز، حنى كە قوباش كېى ظاھر اولان حسناتنى كورماز ايدى. محال وممتنع دىگىل حنى دىيادە آغر بىر اش اولنە چىقىنە اعتقاد ايلماز ايدى. اوشبو سېدىن انكلىزلرنى مىصردىن چىقارمىنى بىنگىل كوروب، شونىڭ ايله مشغول اولدى. حالبو كە

اصل مقصودى شىھرت كىسب ايتىك ايدى. ھەدە بو مرادىنە بىدى. زىرا مىصرنىڭ وزىرلىر يىڭ اسملىرىنى بېلەمىش ذاتلر مصطفى كامل اسمىنى بېلورلر، دىيانىڭ ھەر طرفىدە بونىڭ حاللىرىنى سويلرلر، حنى اسلام و عرب غىزىلر ندىن باشقىە يالكىز فرنىڭ غىزىلرى بونىڭ حقىدە ۱۱۵۰۰۰ دفعە سويلامىشلىردىر. فقط شىھرت كىسب ايتىك نىمىنى ايله عام اولان بىر. مىصلىت حقىدە خىدمت ايتىك عىب دىگىلر. بلكە بو حال مىمران و حىيات سېدىلردىن اولوب، دىيانىڭ بېوك آدملىرىنىڭ كوبلىرى شىھرت كىسب ايتىك ايچون خىدمت ايدىلر (۳) بىتون دوستلىرى و بىرلىكە مىعاملە ايدوچىلرى كىندىسېنە غاىت مېت ايدىلر ايدى. مال و جاھ طمىسى ايله خىدمت ايدوچىلرنىڭ مىرادلىرى آز وقتىدە فاش اولدو بو سېدىن دە آنىڭ اطرافىدىن تارالورلر. حالبو كە مصطفى كامل اصحابى ترك وقتىدە نە درجە دە باقىن و دوست كوردىلر ايسە اولدىكى سوڭ دىغى شوپىل بىر حالده اولدىلر. بونلر آراسىدە پىك عىقلى، ياشلى و نفوذلى آدملىردە بولنور ايدى. بونلر ايسە ھەر وقت مصطفى كامل باشانى تعظىم ايدوب طوردىلر، مجلسلىردە رىئىس ايدوب آنىڭ رىياسىتىنە تابع اولورلر ايدى.

۳

بېوك بىر آدم ايدىمى؟

آدملىرىنىڭ بېوكلىكلىرى حقىدە خىلقلىر، امتلر بىر بىرلە اخىلاف ايدىشورلر.

بعضىلر شىھىرلىرىنىڭ ايدوب، مىلكىلرنى بېڭوب بوروچىلرنى الوغ آدملىر دىيە دعوا ايتدىكلىرى

مصطفیٰ کامل پاشا اگرده اوشبو تیلی
ایله دار الفنون و عالی . مکتبلر آچو حقتده
خلقلرغه سوز سویلر اولسه ایدی بر دگل
هتی بر قاچ عدد بپوک مکتبلر نأسیس ایندررگه
موفق اولمش اولور ایدی . علم طوغر و سنده
ایتمش خدمتلرینه انکار مز یوقدر ، فقط بونک
قولندن دخی بیوک اشار کله چک ایدی .

هر حالده مصر خلقلنی اویغانوب، آرالرینه
وطن فکرینی ساچوب کنندی، الله تعالیٰ حضرتی
فریق رحمت ایتسون!

«الھلال» دن مقتبس .

انگلیزلرنک مصر دن چیقاچق وقتلری هنوز
یتماشد .

اگرده مصطفیٰ کامل پاشا انگلیزلری مصر دن
چقارمق حقتده ایتدی بکی خدمت کبی بر خد مننی مصرده
مدرسه و مکتبلر آچوب عموم خلقلنی اوقوتدرمق
طوغر و سنده ایتمش اوله ایدی ، احتمال که
مقصودینه دخی ینکل بتمش اولور ایدی . زبرا
مکتب و مدرسه دن تحصیل ایدوب چقمش آدملر
اوزلری مصطفیٰ کامل فکرند . اولور لر همده
مصرغه حکم ایدر لک اقتدارنی کسب ایتمش
اولدقلرندن انگلیزلرنک تیللرینی باغلار لر
ودیللرینی ده بوزار لر ایدی .

مقاله لر

بنده اجتهاد ایتدم، آنا شول بایلرده اجتهاد
ایتدیلر، لکن آرامزده آبرمه شولدرکه، بن نه
تابدم ایسه ایچوب بتردم ، آنلر ایچمادیلر ،
تابقان نرسه لری برگه بر قوشلوب کوبایدی! »
ایشته ایچارگه اوطورغان آدملرنک هر برینک
گوده سی اوشبو سوزنی سویلر .

آدم بالاسی عقلی ، غیرتلی ، اجتهادلی
بولوب دنیاغه کیله در ، لکن آنک عقلنی ، غیرت
واجتهادینی ایچمک بتردر .

دنیاده هر نرسه نی کیر بسنجه کوستروب
طوروچی نرسه ایچمکدر . یخشینی بهان ،

آمریقا فکرلری

۵

ایچوچی

خانونی وبالاسی بار آدم، قولینه ایچمک
ایله استکاننی کونارگاج عائله سینه قارشو نه
سویلبه چکدر ؟ نیلی سویلماسه ده اوزی اوشبو
سوزنی سویلر : « ای عزیز فامیلیهم ! سزگه
قالدروب کینارگه دولتم یوق، دنیاده نه تابدم
ایسه اوشبو ششه ایله استکان جهل سنی بتردی،

دوستلر ننگ پولداشلقلار ندىن بوغار . ايسر كللك
چاخوتقه دگل لکن چاخوتقه غه كوره كوب الوش
ضرر ليدر .

۶

اوطش اوینامق

دینانگ هر طرفندن خلقلر «مونت کار-
لو» گه جبولوب اوطش اوبنار لر . «مونت
کارلو» ننگ اوطش اوبنندن جیغان نابوشی بر
پیل ایچنده بیش ملیون ربالدر .

ایشنه بو قدر بایلقنی سفر مشقتلری
تارتوب، اشلرینی فالدر وب، دینانگ هر طرف-
فندن «مونت کارلو» گه کتوروب ویرر لر .
اوطش اوینی طوغروسنده بر فکر بور
توب فاراگز! آدم اوغلی هر زمانده بوئاحتی
ایسر تکچ ایهوگه بولغان حرصندن ده آرتق
حریر صدر . قولومبو آمریقانی آچارغه وارغان
وقتنده کویمه ده اولغان ماتروسلر اوطش اوبنا
رلر ایدی، برارینی آچار ایچون کیلوچیلر،
بول اوستوننده کویمه ده ایکن وقتنده، آمریقا
لورده اوطش اویناب اوطور لر ایدی .

نیویورقه شهرنده سکسان باشدن اوتکان
قارت بر بای بار، بونگ بایلغی ایسه بیش
میلیون ربالدرن آزدگل . بو قارت ده اوطش
اوبینی . اوینه فایتوب وار دیغنده بو قارت هه
بیک کوب یاشر قزغوب فاراب قالالر . بو
باهلرده اوطش اوینا وچیلر در .

ایدی اوطش اوینامق خانولر آراسنده
ده شهرت تابدی . فرانسه پادشاهی ماری انتوا
نت بیگلر ایله آلتونلر صالوب اوطش اوبنیدر

بماننی یغشی ، زورنی گچکنه ، کچکنه نی زور ،
آزنی کوب، کوبنی آز کوستروچی بر نرسه
دنباده بار ایسه اولده ایچملکدر .

ایچملک، آدم بالاسنک اولان میزاننی بوز
دیغندن آکا مبتلا اولغان کیمسه بیز مانسز
بولوب فالادر .

کیم ده کیم ارلسون ایده شینه ایچمک
ایله استکان صوزوچی کیمسه، ایچملک صوزمی
بلکه آنک وجداننی شونده صریادر .

اما یاش بکیت که ایچملک ویروچی آدم،
بر بکیتنی و آنک وجداننی و بر عائل ننگ
امیدینی اوتروب الگ ببوک بر جنایت اشلیدر .
ایسر کلک آتادن بالاغه کوچه وبوسبیدن
ده بیگلر ومیلیونلر ایله آدملر خراب و ویران
اولر لر . لکن آتادن بالاغه کوچمک معناسی
ایسه بالالرننگ یا تنلری یا عقللری ضعیف اوله
در، دیمکدر .

ایسر تکچ ایچوچی آدم کشی گه اشانمی
باشلار، اوزی بر اش گه قرار ویره آلماز ،
اراده دیننی بتون بتونه توقتار .

آتالری پدی یاش ایله یکر می یاش آرسنک
اولان بالالرننگ کوز اوکلر نده هر تورلی حاللر
نده اولغان ایسر کلرننگ رسملرنی قوبوب طوتارغه
تیوشلی . بونلر دن فورقولری وبونلرننگ قباحت
اشلری بالالارغه دشمن اولوب اورنلاشور .
بونگ فائده سی تهر به ایدلمشدر . اوشنداق
بالالر حضورنده ایسر کلرنی قزغانوب وهائل لر
بنگ حسرتلرینی اورناتلاب، سوبلر گه تیوشلی،
آنارینگ بویله سوزارندن بالالر بیک زور
درسلر آلور لر .

ایسر کلک یوغشلی خسته لکدر ، فقط
یوغشلی اولوی فورچانغی قیلندن دگل بلکه

اوقوچی و بیوک آدملر اولورغه حاضر لانوچی
یکیتلر آز یوقلارغه کیرک ایکن دیه بونک
سبینه کرشهلر.

ای یکیت! اویقو انسان ایچون طبیعی
بر ایش اولوب، لازم مقدارندن آز ایتمق
هیچ درست دگلدر. اویقوکنی آز ایتموغسه
کوره بالته ایله نامرکنی چابوب فانکنی آغزوکن
خیرلیراک بولور.

بیوک آدملر حقنده آز اویقو ایله
اولان خیرلر اصلسزدر. ناپالیون یاش
وقتنده بوقوسز اولمش ایسه صوکن عمرنده
صوغش صقنده بوقلی طورغان بولمشدر.
روسیه صوغشندمه مغلوب اولوی اوشبو اویقوسی
سبینه ندر.

یاش وقتنده تیوش مقدار ی اویقوغه
عادت ایتمک کیمسه ننگ قوتی بته در، وقت
یتمازدن قارتایادر، صوکره ناپالیون روشنده
تیوشسز وقتنده بوقلامق لازم کیله در.

خلاصه: تاوکنده بر قاچ ساعتلر یوقلامق
طبیعت بویچه قویلمش بر قانون اولوب آز
بوزوچی یکیتنی اورشورغه تیوشلی آدم ایچون
آشاو، ایچو، هوا، نه قدر ضرور ایسه اویقو
هم شول نسبتده ضرور در.

نعمت ایچنده غرق اولوب طوروچی،
بربای خاتونی اونوب بار دیغنده باغچه، اشلاوچی
خاتوننک بالاسنی کوردی و آنک سلامتلیگی
وشادلیغی ایچون حیران قالوب، بنم بالام
نیچون بونک کبی سلامت وشاد دگل؟ دیه
فکرلادی.

ای خانم! بونک سبینه بیک آچبقدر.
باغچهچی خاتونی باغچه ده اشلاب، طبیعت
بیورغان روشچه آشامقده، ایچمکنده

ایدی. اوشبو او طش ایسرکلیکی ایله، قلیج ایله
باشی کیسلانکنی ده بیلمی فالدی.

ژیزوف وولقانی آتولوب «بومبی» شهری
هلاک اولغان ساعتده شهر خلقلری او طش
اوبینلر ایدی.

آفریقاده آثار قدیمه تیکشروب یورو
چیلر بر آستونده او طش اویناب او طوردقلری
حاله هلاک بولمش انسانلر گوده لری تابالر.

میون ایله فیل، اکرده طوغری کیتوره
آلسه لر کامل محبت ایله ایسر تکچ ایچه لر.
بونلرغه سوز یوق، بونلرنک عقللری ده شول
قدر گنه! ایشته اک عقلی، حکیم ومهندس هم
فیلسوف اولغان قرمسقه ده ایسر تکچ ایچوب
شغللنه!

طوغروسی آدملرده نه قدر بوزوق خلق
بولور ایسه بونلرنک جهله سی حیوانلرده بار.
بو طوغورده حیوان ایله انسان شریکدر. اما
او طش اوینامق بوزوقلی انساندن باشقه هیچ
حیوانده بوقدر. بو بوزوقلی بالکن انساننغنه
تابلور، فقط بو بوزوقلنی انسان نه یردن
او گرندی؟ نه ایچون او گرندی؟ بوندین آدم
ایچون نه کبی فائنه وار؟ ایشته اوشبو مسئلهنی
دقت ایله تیکشورر گه تیوشلی.

۷

اویقو

کچمش زمانده اولان بیوک آدملر ترجمه
سنی یازوچیلر آنلرنی آز اویقو ایله ذکر
ایتهلر، ناپالیون تاوکنده اوچ گنه ساعت
یوقلار ایتمش. ایشته بسویله ترجمه لرنی

ویوقلامقده در شونڭ ایچون آنڭ بالاسی ده اوزی کبی کوچلی وسلامت بولمشدر، اما سن کیچه لرکنی بیو ویرلاو مجلسلرینه، تباتر ولرگه یوروب طبیعت نظامنه قارشو کیلنڭ بالاڭ ده شونڭ ایچون ضعیفی وعصبی اولدی

۸

ییلکن کویمه لری

قویاش بایودیغی وقت کوپر بانینه کوب آت و آربالر کیلوب طوفنادیار، کوپر آنغان سببندن ایکنچی طرفه چیقارغه ممکن دگل ایدی. اوشبو وقت توبانندن (مغرب طرفندن) کیلوب برییلکن کویمه سی اوتوب کیتدی. کوب وقت اوتمادی بوقارودن (مشرق طرفندن) ایکنچی برییلکن کویمه سی اوتوب کیتدی. بوندن سوڭ کوپر قویلدی، خلق ده نوبت ایله چیقارغه کرشدیلر. عجایب! ییل طوتاشدن بر طرفدن ایسد یکی حالده شسول ییل کوچی ایله بوسی ایکنچیسنه قارشو اولارق ایکی کویمه صو اوستونڭ یوروب طورادر.

ای نارنداش! بونی فکر ایت، احتمال که دنیا کچروڭده خصوصاً یاش بولور ایسهڭ بویله شیلرنی بیلک برر تورلی فائده ویرر. بر اوڭغایدن ایسه طورغان ییلدن ایکی تورلی فائده آلورغه ممکندر. اش ییلده دگل، بلکه ییلدن فائده لنه بیلوده!

انسانلر دنیا سفرنده بعضیسی فائده لنه، اشلری مقصودچه بارا، بعضیلری ایسه مرا دنچه یوری آلمی، نه یرگه بارسه ده سورتنه، ضرر کوره. شول سببندن باشقه لرغه آچو

ایته، حسد قبله، لکن آدمیلر جملسی ده بر طرفدن ایسمکده اولان ییل قبیلندن بر قوت ایله یورمکده لردر، اوشبو سببندن مقصود اولمادیغی ایچون باشقه غه اوفکه ایدر گه و آچولانورغه اورن یوق. دنیاڭ قوتی باری بردر، تفاوت ایسه آنچق قوتدن فائده لنه بیلوده در. فائده لنورگه بیلگان قبودان کویمه سنی بیلگه اوڭغای غه ده قارشوغه ده آلوب باره بیلدیکی کبی، دنیا قوتندن فائده لنه بیلگان آدم ده کشی کبی یورر فائده کورر.

خلاصه: ییلنی، دنیا قوتنی اوز مرادمز چه یورتورگه ممکن دگل، بو اولماز، اما شول اوزی تیللا گانچه یورگان ییل ایله قوتندن فائده لنه بیلورگه ممکن، کویمه لر ایسه کوز اوڭمزده دلیلدر.

مثلا انسانده «محبت» اسمنده بر قوت واردر. بونڭ سببندن بعض انسانلر اوزلرینی ادبلی ایتارلر، اعتبارلی کورلوب گوزل اسلرینی چیقارلر. اما بعضیلر بالعکس بونڭ سببندن اوترشلرگه یتشوب مسخره اولورلر. قوت بر شی اولدیغی حالده شونندن اثر آلمق تورلیچه اولور. بری فائده کوره و ایکنچی سی ضرر لانور. بونڭ ایچون قوت عیبلی دگل بلکه فائده لنه بیلگان کیمسه اوزی عیبیلدر، همت، حب شهرت، عزت نفس کبی قوتلرده بعینه اوشبو روشچهدر. بونلرایچون بعض ذاتلر بتون امتلرینی هلاک ایته بیلورلر و بعضیلرده بتون امتلرینی هلاکندن صافلارلر.

بزه قایسی علملر لازمدر؟

(باشی ۱۳ نچی نومره)

جناب آخوند ابو تراب دیپور: «جناب کبریا به حبیب اولمق رسول اکرمه تابع اولمقدر» البته بویله در: جناب کبریا به حبیب اولمق ایچون رسولنه تابع اولمق، رسولنک کیندیگی بولدن کینمک لازمدر. رسول اکرمک کیندیگی بول ایسه انسانلری سلامته چبقار مقدر. بو سلامت یول طبیعی بالکنز عبادت ایله اوله بیلیمز و اولده بیلیمز مشدر. حضرت رسولک حیات سعادتنی اجرا آتنی تفتیش ایچک اولورسه ق عمرینگ چوق قسمنی تفکر وعظ، مشورت، محاربه ایله کیچردیگی آکلا شیلور. حضرت پیغمبر ملنک الک کوچک بر ایشندن الک بیوک بر ایشینه قدر بالذات قاریشیر، الک قورقولی تهلکهلی برلره الک اول اوزی کیدر، الک بیوک زحمت راحتسزلیگی الک زیاده اوزی چکردی. حضرت رسول اکرمدن اسلامنگ نشرینه پایدار لغنه نه اینکه عبادت ایله، بلکه الک زیاده وعظ مشاوره تدبیر، اقتضا ایندکچه قالدان، اوق - منجیق ایله چالشمشدر. اول زمانک الک برنچی حرب آلتلری قلیج، قالدان اوق، منجیق؛ عسکرک عملیاتی منجیق آتمق، خندق قازمق حصار چکمکدن عبارت ایدی که بونلرک جمله سینی یعنی اول زمانک الک برنچی اصول و آلات حربیه سنی حضرت پیغمبر بیلوب اصعبانه ده بیلدرمشدی. حضرت پیغمبر اول زماننگ علوم و فنون محمولی وار ایسه محاربه لرده جمله سینی تطبیق ایدردی. اسباب روحانیه ایله اکتفا اینمزدی، دعا

اوقوب یالوارمق ایله قناعت ایلمازدی. هر وقت اصول و آلات حربیه به مراجعت ایدوب، غلبه به مظهر اولدی (یعنی اوله اسبابه تشبث صوگره خدایه توکل ایدردی. توکلک معنای صحیحی بودر). حضرت پیغمبرک سعی و اجتهادینه ارمنی کیشیلری بزم دعا پرست آخوندلردن ملالردن آرتوق واقف ایملرکه کیچن اغتشاش وقتنده جیللر نده انجیل عوضنه کور دمپردن بومبارلر کیچروب ملنلرینه یاردم ایتمک، غیرت ملت پرورانه سنده بولوندیلر. حالبوکه اول زمان بزم حرری پرست علوم عقلیه دشمنلری دوشکارنده راحت یانوب غلبه و سلامتی تسبیح چویرمکه نافله نمازی قبله قده ظن ایدوب ملتی باد فنا به ویردیلر. عجباً حضرت رسول ملتنی قان سیللی ایچنک کوردیکی وقت منزلنده قاپانوب عبادتمی ایدردی؟ یا دوشکنک راحت اوزانوب تسبیح می چکردی؟ نروده حضرت رسولک افعال اعمالی اوزلرینه رهبر بیلنلر؟ نروده او مقدسلر؟ یوقسه ملتنک بوندن ده آرتوق قاره کوننی کوزلیبورلرمی؟

آخوند دیپور: «اگر بر کس سائر علومده درجه کماله بالغ اوله، دیانت اسلامیه دن بی نصیب اولورسه البته درجه انسانیت ومدنیته ایرشمبه چکدر». آخوندک بو سوز لرندن کورینرکه دیانت اسلامیه علومدن اوزاق، علومه ارتباطی اولمیان آیرم بر عالم ایش. لکن بزم نظرمز بویله دگلدر، بزم اعتقادمز بودرکه علومده درجه کماله بالغ اولان شخص دیانت اسلامیه ننگ ده بر چوق قسبیله عمل اینمش اولور. حق تعالی ننگ هر صفتنه مخصوص آیری آیری عبودیت اولدقنه کوره، علومده درجه کماله بالغ اولمق،

اللھک غالبک قادرک وغيرى صفتلرى حقيل نه ايله بيلنه چکدر؟ دعا اوقوب تسبيح چوير مکه مى؟ بوکا باشقه اگر علوم عقليه بيلنمز ايسه بونجه سرايت ايدن ناخوش لقلرک اوکى نه ايله آله چق؟ دعا نويسلرک نسه بازلرک برکتيله مى؟ وبا، طاعون چک (جدرى) کبى امراض ساريه دن هلاک اولانلرى اکر حکيملر مز اولمز ايسه کيملر تداوى ايله چک؟ بونجه ده: « قدرده نه وارسه اوله چق تدبير چاره نه به کرک؟ » ديه چک ميسز؟ (ولانلقوا بايدکم الى التهلکة؛ تداوى باعبادالله فان الله ما انزل داء الا وانزل معه دواء الا السام؛ امر شريفلى اولدبغى حالده بويله ديهک گه يول يوقدر). نه قدر زحمت مشقتله چک دوکم اصولنى تايوب بيشلرچه بالالرى بو بليهدن خلاص ايدوب بونک ايله بونجه آنا آنالرنى شادلنديرن بر فرنگنگ مگرالله فاشنده هيچ بر فضيلتى يوقميدر؟ عجباً بتون عدلرلرني انسانلرک سعادت راحتلکلى يولنده صرف ايدن پاستور جنزر، مارقس وغيرى فرنگ مشاهيرى اللھک رحيم معين ناصر وهالم صفتلرينه مخصوص اولان عبادت ايله مشغول دگلر ميدر؟ بونلر بونوع عبادتده اللھک لک فداکار، لک مخلص هابدلرى دگلميدر.

محترم آخوند حضرتلرى! انصاف ايتمه لى: اللھک يوزلرچه صفتنه مخصوص اولان بيک نوع عبادتى براقوب بالکرمعبودک صفتنه خاص عبادتيله مشغول اولان تارک دنبالر کبى نه وقتنه قدر اوزلرک زى انسان کامل عالم حقيقى عابد مخلص حساب ايدوب غيريلرنى انسانلقدن چبقارمق مرض جهالتدن خلاص اوله چقسکز؟ خلاصه بزم صوگ جوابز بودر:

حق تعالى نك عالم صفتنه مخصوص اولان بر عبادتى ادا ايتمک ديمکدر اللھنگ صفتانى صفتانه خاص عبادتى بيلمک ادا ايلمک ايسه اللھى معرفت ديمکدر. اللھى هر نوع يول ايله معرفت (عقل نقلغه خلاف اولان طريق معرفت اولمز) ايسه اساس اسلامدر (الطرق الى الله بعدد انفس الخلائق يينه بولى بيلدره در). بو حالده علومده درجه کماله بالغ اولان کيمسه، نه ايجون انسانيت مدنيت گه بالغ اولماسون؟ يوقسه اللھنگ قادر، مدبر، علیم، حکيم، فعال وغيرى صفتلرني بيلمگه واسطه اولان علوم عقليه وحکيمه يى تحصيل ايتمک اسلامک حلا فميدر؟ حاشا! اساس اسلام اولان قرآن کریم علوم کونيه ايله توصيه ايتديگى حالده بويله ظن ايدرگه هيچ يول يوقدر.

آخوند دييور: « اگر بر کس ديانت اسلاميه به عالم اوله علومه جاهل اولورسه بيله انسانيته ضرر تيورميه چکدر ». بو نه سوز، نه بى معنى حکم؟ هله علومه جاهل اولمقله انسانيت گه مضرنگ دنيوى جهتى شويله طورسون، شرعى جهتنه کله يک: مادامیکه حق تعالى نك هر صفتنه مثلا غالبک، عالمک، مدبرک، قادرک وغيرى صفتلرينه مخصوص بر عبادت واردر. غالبک صفتنه مخصوص عبادت زمانه کوره عسکرى، صناعى مکتبلر يايىق، توپ، نونک، ديناميت وغيرى آلات هريبه ميدانه کتورمک، عسکرى تلغرافى شار، کوبه و ماشينلر وجوده کتورمکدر. بونلرى عمل کتورمک برر عبادتدر. و تقديرده علوم عقليه وحکيمه سن بونجه عبادتلى ادا ايتمک نيچولک ممکن اوله چقدر؟ بو عبادتلى ادا ايتمک ممکن اولدبغى صورتنه

قوللری ایله کوکراک لرینه صوغوب افتخار
ایته لر.

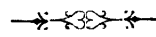
هم تاتارلرده شولایوق آچیقلانار، «تاتار»
دیگان سوزنی اوزلرینه مکروه کوره لر.
بونده البته بر سبب بولسه کیره ک...
اسلام دیننی قبول ایتمکاندن صوگ ایتمدی
سز تاتار (مچوسی) توگل مسلمان دیمس
ایتوگز! دیگان سوزار اورنلاشدیغندن،
جاهلیت زمانداغی آتالغان اسملرینی مکروه
کوره لرمی؟ بوقسه تاتارلرنک روسلر ایله دائم
اورشوشوب طورغانده بربرسینه دشمنلقلرندن
«تاتار» اسمی قاتیغ طوبولوبمی؟ نه بولسه ده
تاتار دیم ایتمراسلری کیلمی. هم میشارلرده
شولایوق آچیقلانار.

میشارلرنک توسلری آفسل، چاچ
سقاللری صارغلت یا فزلدی. بویلری اوزون،
یا کافلریده هم اوزونچه ادزلی صاغلام بولار.
سویلاشولری قاتیغ (آوازلی آچیق) لکن
روس تیلی کوب قاتشقاندی. میشارلرده
تاتارلرغه نسبتا معرفت آرتده بولسه ده،
سودا و ایش طوغرسنده کوب درجه آلکالر،
کچوک باشندا نوك هر تورلی اش ایله شغللنه باشلیلر.
میشارلر لیفلاندیه (بالطبق دگزندن)
آلوب ولادی و استوققه قدر، روسیه نك هر
یرنده کسب کار ایچون تارالغانلر، سودالری
کوبراک (اوزل) آرفاسینه منوفاقتورنی تاوار
کوتاروب شهردن، شهرگه یوریلر. سویگان
هنرلریده فناوال چیلق (آیغریچوب) یورو
چیلکدر. کوز کونی طوراً طورغان اول(پر)لر
ندن تارالوب فقط ایگون ایشی وقتنده یورتلار
ینده قایتالر.

میشارلرنک خاتون، فزلیده صاغلام هم

علوم عقلیه ایله مدنیت انسانیتیه
ایرشلمز ایسه علوم نقلیه و شرعیه ایله هیچ
وقت ایرشلمز، اگر علوم نقلیه و شرعیه
ایله مدنیت و انسانیت اولورسه علوم عقلیه
ایله انسانیت مدنیت دها محکم دها شرفلی اولور.

عبر فائق نعمان زاده
«مترجم محمد نجیب تونتاری»

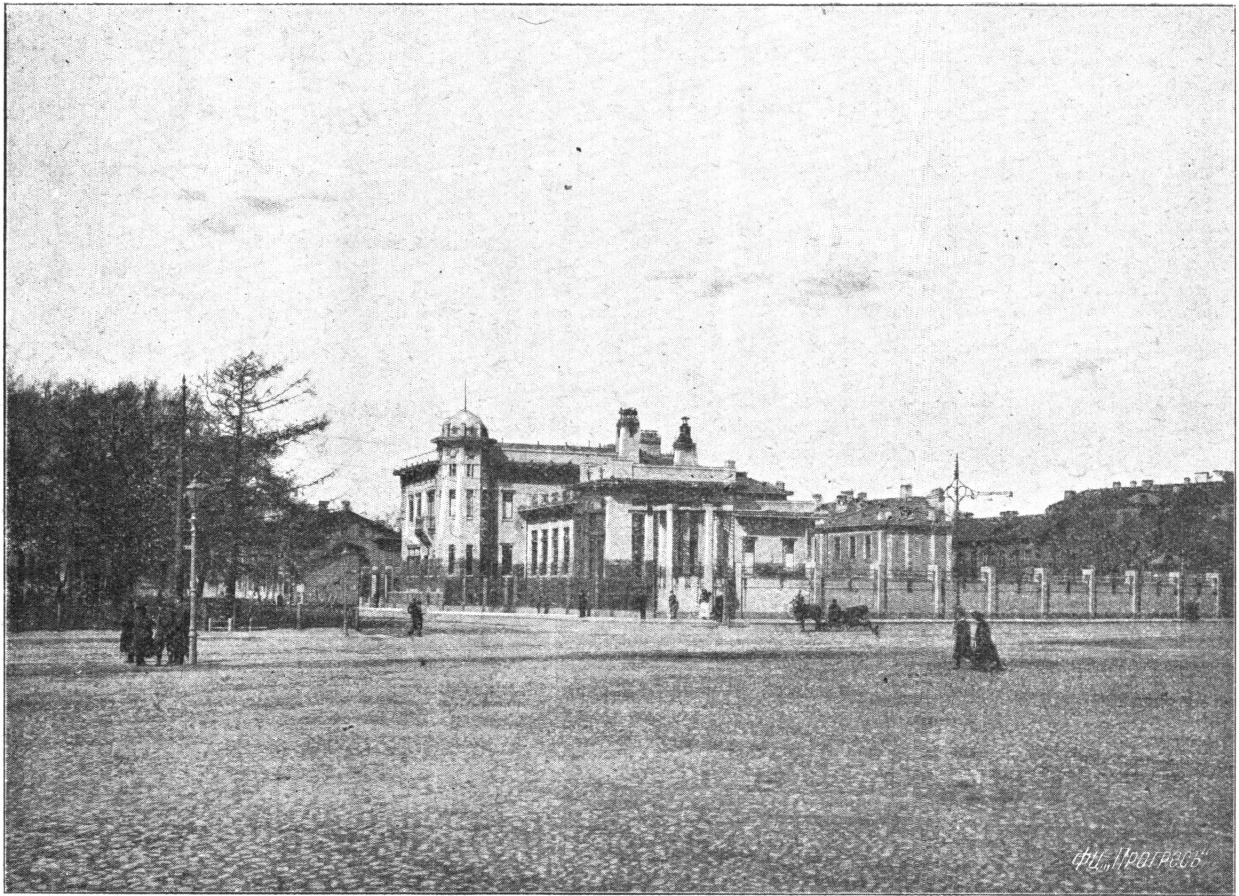
میشار یا که میشارلر

(اوز نیلرنجه میشار)

بو کونده روسیه دولتنده ترکچ،
سویلی طورغان، نورلی اسمده قبیله گه بولنگان
مسلمانلر کوبدر. بعضسینک چققان اورنلری،
حکومت اداره قیلوب معیشت سورگان و عدر
ایتمکان برلرینک تاریلغری آچیق معلوم
اولسه ده بعضیلرینک بتون بتونه مچوادر.
مثلا: میشار طائفه سی حقنده روس تاریلغرنک
هم اوز تاریخ کیسا کلرمزده آچیق معلومات
کوره آلمادق. کورسا که یا که ایشتمسه که
اکبیت (حکایت) لرگنه بولغانغه قناعت حاصل
ایته آلمادق. احتمالکه درست واقعه نی بیلوچی
بولور. بلکه مطبوعات واسطه سیله مطالعه
میدانینه قویارلر. بز، میشارلر حقنده فقط
روسلرنک آثار عتیقه گه منسوب دفترلرندن
آلوب یازمق اولدق. ذاتا میشارلر میشار
سوزینی اوزلرینه نسبت ایتمدره سیلری کیلمی.
حتی میشار دیگاج آچیقلانلر. اما باشقردلر
قزاق و قرقیزلر، اسملرینی پاراتالر حتی

کبی بو «میشچیرا» لرده ایسکی خلق بولسه لرده یوغالغانلر. کیملرگه وقایسی طائفه گه قوشیلوب کیتکانلری مجهول فالمش. روس مؤرخلری بو طوغریک هم هیچ دزست خبر بیر. آلمی. فقط تاتارلر ایله قوشیلوب کیتوب مسلمان بولغانلردر دیب اویلیلر. «نیستورا» شهادتینه کوره: «میشچیرا» لر «میری» دن

(نره وستوننی) بولسه لرده تربیه لری یوقلق سببلی طبیعی گوزلکلرینی بوغالتلر. میشارلر روسیه ننگ شرق قسمنده تامبوف، پینزه، رهن، نیرغورد، فاسترومه، سمیر، سارانابو، اوفای، اورنبورغ، وبر آز قزان گوبیرناسی چبسطای. اسپاس، چویل اویاز داینده در. بونده قدر باز دیغمز خصوصی فکر مزدر،

پیتربورغ شهرنده بنا اولنه چق جامع شریف اوشبو اورامده در.

غرب طرفنده بولغانلر «موروم»، «موردوا» هم «چیرمش» لردن تیللری آیرم ای. دی. حاضرگی «قاسم» شهری میشچیر شهری بولوب، کناز واسیلی تیومنی ۱۴۵۲ نهچی ییلده بر قسّم میشارلر ایله اودیلگه اورد شاه زاده سی قاسم غه بیردی، دیر .

روس مؤرخلری سوزینه کوره: - حاضر گی تامبوف و پینزه گوبیرنالرنده «موقشی» هم «تسنی» نهرلرینک شمال طرفند XVII نهچی عصرلرگه چهر وسیه تاریخی باشلانغانچی فینر وغینه منسوب «میشچیرا» دیگان طائفه بولغان. قزان آلنغان وقتلرده ایدل بوینده بلغار و بورطاس طائفه لری

كوز نعمتى

(باشى ۱۱ نچى نومبرده)

۷

صوقرلرني تعليم

صوقرلرني تربيه ايدوچيلرنىڭ ايلكلرى (بزه معلوم اولديغينه كوره) اسلام اولديغى كىي آنلرني اوقوتوچيلر و علم نعمتىن هم الوش آلدر وچيلرنىڭ ايلكلرى كنه اسلام لر اولمشدر . لکن بونلرنىڭ تعليم كیفيتلرى يالگىز سماج ايله (كوگلدن) اولور ايدى. هر عصرده قرآن شريف حفظايدن صوقرلر اسلام عالمده صانسز اولدقلىرى كىي مقدم زمانلرده تفسیر ، ادب فنلرینی بیلوچى صوقرلر ده كوب اولورلر ايدى، بونلرنىڭ تعليملرینه خاص اولان اولرلر همومى عادتارگه كوره هر شهرده جامع شريفلر اولمشدر .

صوقرلر ايجون مخصوص مکتبلر تاسيس ايدوب و اولرلرینه مناسب روشده حرفلر وجوده كتورمكده ييازو اوقوتوق اصوللرى كوبدن دگل پيدا اولمشدر . ۱۱۹۸-۱۷۸۴ تاريخنده ابتدا صوقرلر مکتبى «پارىژ» ده تاسيس ايدلندی. بوندىن صوك ۱۲۰۵-۱۷۹۱ ده انگلیزلر «ليورپول» شهرنده و ۱۲۰۶-۱۷۹۲ ده «ادینبورغ» ده و ۱۲۱۳-۱۷۹۹ ده «لوندىن» ده بوبله مکتبلر آچدیلر. اخبرده ده بتون آوروپاده صوقرلر مکتبى شهرت تابوب حكومتلر و جمعيتلر طرفندن حسابسى صورنده وجوده كتورلوب دقت اوزرنده اوقوتورغه باشلاندى .

طورغان برلرندن نه روشده نچوك يوغا لغانلر؟ هم قايسى طائفه گه قوشيلوب كېتكانلر؟ بونىڭ حقنده آچىق معلومات يوقدر. احتمال ايله بعضيلرى موردوالرغه قوشيلوب ، كېتكانلر ديلر. بونلر يوغالغاچ موردوالرده موقشى اسمى پيدا بولدى (موردوا - موقشى). موقشى ايسه ايليك مېشارلر طورغان يردده صو اسمى ايدى ديلر. دېمېترى دونسكوى ايله ره زين كنازى اوليغ لر نىڭ قوليقوا صوغشندن صوك . دېمېترى، كناز اليكساندر او كاويچ دن مېشچير اوبلوستنى آلدى بونده بر آز مور دووالرده بار ايدى ديلر.

مېشارلرنىڭ بعضيلرنده فين خلقنه منسوب فين تيللر يده بار ديلر. لکن مېشارلر قطعا اولرلرینی تاتار دېپ بارالر. تاتارلر آنلرني ترك ديلر. هموما روسلر باشقه خلقلر تاتار دېپ ايتالر.

مېشار آنالوينه سبب: تركلرده اولرلر ينى هم كورشيلرني آرالرنه غى باش كىشى گه نسبت بيره طورغان عادت بار. مثلا: اوزبك، نوغاي، چغتاي، و غبريلر كىي هم شهر اسمى ايله ده (روسلرني مسقوف دېمك كىي) بلغار، (قاسم شهرى) مېشر، صواسمى نومنى، (تومن لر تامبوفسكى گوبيرنى دن چقغان خلقلر). احتمالكه بونلرده شهر اسمى ايله مېشار آنالفا نلردر.

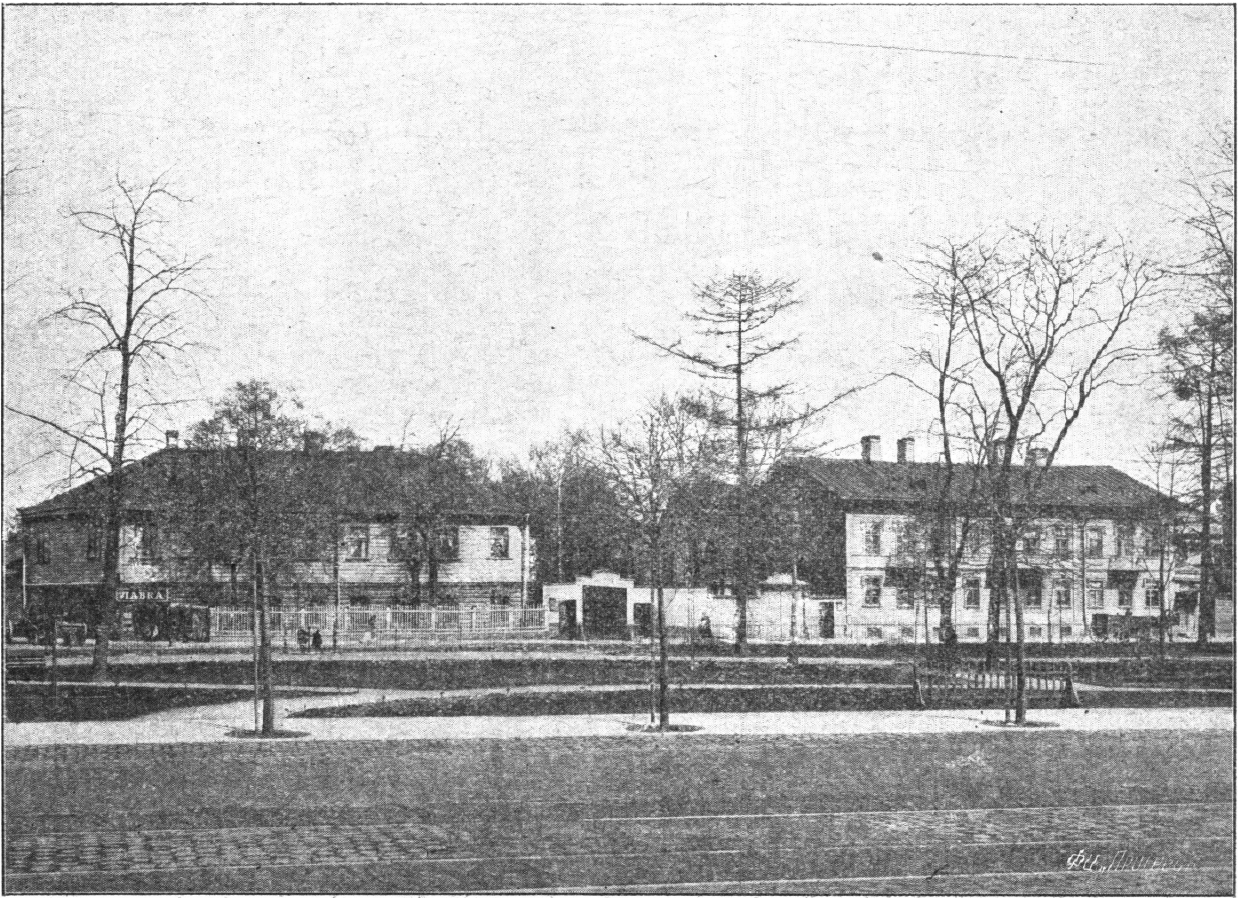
«اميدجان بيكتيروف»

هنرى اولچاب قاراساڭ صوفرنڭ هنرى باصار.
طومان كونلردە «لوندن» شھرىنڭ اورامندە
كونلېلرنى صوفلرېتاڭلب دېلې اولوب يوريلر
ديە او قومشېدم .

جربىدەلردە يازلمش معلوماتە كورە اسلام
مەملىكلرنڭ صوفلرېاچون خصوصى مکتبلر تاسېس
ايتەك اصولى غايت صوڭ اولوب، ھنى

صوفلر مکتبلرندە آلنەچق هنلر (دېن
علملرندىن باشقە) يرلامق، موزيقە اوبنامق،
نگو تكمەك، ماساز (تداوى بالمسج) اصوليدر.
ماساز اصولى ايسە ابتدا «بروكسل» مکتبىنڭ
تعليم ايدلنورگە باشلانوب گوزل ئەرە ويردېكى
كورلمشدر، صوفلرغە عموما سوز سويلرگە
اوگرتلنور، اوشبو سېدىن مذکور مکتبلردن

پيتربورغ شھرىندە جامع شريف بنا ايدر اچون آلنمش يورتنك بنالرى .

اڭ اولگى صوفلر مکتبى بوندن اوتوز يىللر
مقدم مېسبونيرلر طرفندىن «بيروت» شھرىنڭ
وجودە كتورلمش اولان مکتب ايمش . بوندن
صوڭ مصر مسلمانلرى صوفلر مکتبلرى اچوب
مخصوص حرفلر واسطە سېلە فرآن شريف
اوقودرغە باشلامشدر . بو ايسە جربىدەلر

خطيبلر، سوزلرى اثرلى واعظلر، شاعرلر
ظهور ايدر وايسندېكلرى كېى جهاننى حرەت
لندروب طورلر .

صوفلر مکتبلردن يتشمش شوندى
صوفلر اولورگە بر اوزىنڭ هنرى ايلە
بتون بلباى اوبازى مسلمانلرى قولندە اولان

بر مکتب آپلنوب تربیه‌ارینه اعتنا ایدلش
واوشبو بیلک ده طوغریدن طوغری صوقرلر
مکتبی آپلشدر .

۸

صوقرلر ایچون حرفلر

آدمیلرنک کوزلری ایله کوروب بیلک شیلر
ینک جهله سنی صوقرلر باشقه اعضالری واسطه
سبله بیلورگه مجبورلردر، اوشبو جهندن صوقر
لر هر بر اعضالرنن آیری آیری صورتده
فائده لنورلر و اوقو هنرینه ده قوللرنک
یاردملری ایله اوگرلرلر .

انسانلرده حساس (اڭ سبزچی) اولان
اعضا، بارمق اوچلری ایدیکی معلومدر . بارمق
اوچی اڭ جزئی اولان بر قالقو یاخود، چوقر
آبرر . اوشبو سبزمک قوتی صوقرلرده دخی
کوچلی ایدیکی طبیبلر طرفندن بیان اولنور،
اوشبو سبیدن صوقرلرنک قوللری بازو اوقو
طوغروسنده کوزیلرنک کوزلری بزند .
اولور یعنی کوزیلر کوزلری ایله کوروب
اوقودقلری کیی صوقرلر قوللری یاردمی ایله
اوقورلر . زبیرا بونلرنک حرفلری تورلی سزقلر
دن یا که تورلی نقطه لردن قبارتوب یصالدیغی
جهتله قول پورتوب آیرمق ممکن اولور . فقط
اوشبو قبارتمه حرفلر طوغروسنده بو کونه
قدر اتفاق اولمامشدر . مثلا فرانسلر بر
تورلی حرف یاصادقلری حالده شام عربلری
ایکنچی تورلی حرف وجوده کتورمشدر .
مصر مسلمانلری ایسه دخی باشقه بر اصول
ایجاد ایتماشدر . مصر قاعده سی حقنده محمد
انسی نام بر عالم «الطریقه الانسیه فی تعلیم
العمیان القرأة والکتابه فی البلاد الشرقیة»
نام بر کتاب یازمشدر .

صوقرلر، یازلش حرفلرنی اوقودقلری

خبریدر . اما بنم کندی فکر مه کوره بو سوز
طوغری دگلدر . زبیرا مخصوص حرفلر واسطه
سبله صوقرلرنی اوقوتتی اصولی اسلاملرده
ارامادی ایسه ده ، صوقرلرغه مخصوص مکتبلر
نک اسلام ولاینلرنک اسکیدنبر و ارلغی معلوم .
حتی هر کون و هر ساعت توبانلگه یوز
طوتوب وایلکنن قالان علوم اسلامیه نی ایسخولا
سنتیک ایله تبدیل ایدوب یاتمش بخارا وخبوه
لرده صوقرلر مدرسه لری اولنور ایدی .
۱۸۷۶ نچی میلادیده روسیه عسکری ایله برابر
خبوه شهرینه کرمش آمریقالی ماغه مان نام
سیاح خبوه ده صوقرلر مکتبی کوردیکنی اوز
ینک سیاحت نامه سنده ذک- ایتمشدر (*) .
حتی مذکور سیاح صوقرلر مکتبی زیارت
ایتدیکنی یازدیغندن صوڭ : «خبوه لیلرنک
روسلر طرفندن حکایت ایدلدیکی درجه ده
تربیه سز ووحشی اوامادقلری حتی مرحمت
وشفقت بابارنده روسیه لولردن فرسخلر ایله
عالی اولدقلرنی بیلک . پترورغده صوقرلر
مکتبی اولیادیغی حالده خبوه ده صوقرلر مکتبی
اولنمسی بوڭا آچیق بر دایلدنر « دپیور .
خبوه ده اولان بو مکتب ترقی وانتباه اثری
اوله رق شول کون تاسیس ایدلن مکتب اولمای
بلسکه اسلامک اولسگی مدنیتی و معارفی
فوتنده وقتندک ظهور ایلمش آثار خیریه لرنک
خراب و برباد اولانلردن قالمش بعض علامتلری
ایدیکی دلیلله محتاج دگلدر .

ترکیاده اولان صوقرلر ، ایلک حاللرنک
موزیقه گه ماهر اولوب شونک ایله کندی
معیشتلرنی تاسیس ایدرلر ایدی . صوڭره ایسه
بوندن اونیش ییللر مقدم تاسیس ایدلش
« دارالعجزه » ده صوقرلر تعلیمنه مخصوص

اولور ایتمیش. «پاریژ» شهرنده صوقرلره مخصوص اولان «برای کتبخانهسی» ده مشاهیرادبا طرفندن یازلمش فنی اثرلر و رومانلر ایله کسب شهرت ایلمشدر. ذکر ایتدیگیمز کتبخانه لر جهلهسی دیپورلک خلق طرفندن ایتمش هدیه واعانتلر ایله تأسیس ایتمشدر.

«پاریژ» ده «والانتن هوئی» اسمنده صوقرلره مخصوص بر موزه خانه اولنوب بو کونه قدر صوقرلر ایچون یازلمش غزته و کتاب لرنک جهلهسی بونده جمع اولنمشدر. اوشبو موزه خانه نك مدیری صوقرلر مکتبی معلم لرندن اولانی «کیلیبو» اسمنده بری اولوب، آوغوست وستاپر آلرنندن باشقه ده هر چها رشنبه کرنی آچیق اولور.

توحید، حیات، اسلام.

(باشی ۱۲ نچی نومبرده)

حج: قانون اسلامیه دن بری دخی هجدر. بوهم انسانیت ایچون منفعتلی اولان فضیلتلر. انسانلره کرک مادیت و کرک معنویت ایچون بیوک فائدهسی اولنور. چونکه هجدن دخی بر نجه مادی و معنوی فضیلتلر چقار، چونکه انسانلر اهل و وطنلرندن آبرلوب گویا آخرت سفرینه کتدیکلری کبی غربت ایله کیدوب، صحرالر، بادیهلر، قوملر، چوللر، تاغلر، تاشلر، دگیزلردن سپر قیلوب اولوغ زحمت و مشقتلر ایله کرک های و کرک امپر وهاکم،

کبی اوللری هم اوللری نك رسم خطلری ایله بازارلر. حتی که بونلر ایچون یازو ماشینه لری ایجاد ایدایکی و بو ماشینه لرنك غایت قولای صورنده ایسلامکده اولدیغی مرویدر.

۹

کتابلر چریده هم کتبخانه و موزه خانلر

اوقورغه اوگر نهمش قوملرنك غزته اوقو مای طوره آلمادقلری معلومدر. ایگنلر صوسز عمر سوره آلمادقلری کبی اوقورغه بیلوچیلر ده ادبیات کتابلرینی مطالعه ایتما کسزین و غزته اوقومقسزین دنیاده لذت بولمازلر.

مستلرنك تسلیهسی و مشقتلرنی اونوتدره چق راحت آنچق مطالعهدر. بناء علیه اوقور غه بیلوچ صوقرلر ایچون ده غزته لر اولمهسی طبیعیدر.

بو کونده فرنگستانده صوقرلرغه مخصوص اولرق «الویز برای» و «ژورنال برای» اسمنده غزته لر اولوب، اولگیسی ۱۶ کاغده ۶۰۰ نسخه باصلنور. هر آیده بر مرتبه نشر اولنوب بیللق حقى ۱ صوم ۵۰ تیندر. ایکنچیسى ایسه ۱۶ کاغده هفته لک اولوب، بیللق حقى ۲ صوم ۴۵ تیندر. سوکسینه بکر می آلتی و اولگسینك بکر می برنچی بیلیدر.

مدینتلی ممالک نلرده اولان مشهور کتبخانه لرنك کوبسند صوقرلر ایچون یازلمش کتابلره مخصوص شعبه لر بولنور، بوندده صوقرلر جبولوب حرصلق اوزرنده مطالعه ایدرلر. آمریقاد «شیقاغو» عمومی کتبخانه سند صوقر لره مخصوص اولان شعبه ده ... ا جلدین زیاده کتاب اولدیغی مرویدر. اوشنداق «لوندن» شهرته صوقرلر کتبخانه سینك ۴۰۰ جلدن آرتق کتابی

كرك اولوغ پادشاه اولسون جملسى بو حاله
ايكان بيت الله نك حضورينه جيولورلر
وهر برى اشغث اغبر بولدفلى حالده جمل
لرى ذاتلرينه لازم اولان عبوديتلى ايله
منكسر و مساوى اولوب ، فطرتلرينى ستر
فيلان ففلت، غرور ، كبر، انانيت، استبداد
كبي انسانينه يارامز اولان بدخلفلردن منسلخ
اولوب ، حضرت الهيه به كلوب خضوع و خشوع
ايله بولورلر . چونكه كعبه شريفك ظاهرى
جسم ايسه ده باطينى حضرت ربانيه در ،
مؤمنلر بو حاله ايكان اونودلمش اولان خالق
و معبودلرينى ذكر قىلوب اونودلمش فطرتلر
ينى فهم و تخطر قىلورلر . كنديلرينك مدلتلرينى
دخى تذك قىلورلر . حق تعالى نك حضورينه
نپوك بارماقلىرىنى تذك قىلوب حقايق اخرويه
واحوال روحانيه لرينى ، رزو محشرده بنى
آدمك جملهلرى بر خدا نك حضورنده جيو
لشمقلىرىنى تفكر قىلورلر . فضائل انسانيه
واعمال صالحه كبي شرافت انسانيه لرينى فكر
قىلوب بر خدا نك حضورنده فوز و نجات ده
بولمق يولنى حساب قىلورلر .

كعبه شريفك حضورينه بتون دينانك
اهل ايمانى جيولور . دنياده اولان اهل
ايمان ، دين جهتندين جملسى قىلداشلردر . شرق
وغرب مؤمنلىرى بر يره كلوب جيولشوب برى
برى ايله تانشورلر الفتلشورلر ، صعبت
وبرى برندن استفاده قىلداشورلر . درلوبادين
عبرت و اورنك هم مصالح اسلاميه و انسانيه
طوخر و سنده ده درس آلشورلر ، بوندىن
حسابسز منافع حاصل بولور .

دخى حجك منافعندى كه : انسانلر ، تاغلر ،
صحرالر ، اورمانلر ، قره لر ، ديگزلرى

مير قىلوب حق تعالى نك درلو مخلوقلرند
تفكر قىلوب آنلرده اولان حكمتلرده نماشا
قىلورلر . درلو شهرلردن و درلو حكومت
و دولتلردن كهوب درلوسندن درلوجه فهم
و عبرتلر ، علوم و مدنيت حقتده درلوجه
تجربه لر درس لر آلورلر . بو شبلر حج
سفرينك مسادى اولان منافعيدر . بوندىن
فائده لر حاصل قىلوب مؤمنلر دخى كندى
ملتلرينك قوامنى و دوامنى كوزليوب قصور
لرينك چاره لرينى ايزلرلر ، عموم ملتك
منافعى قارارلر . خلاصه كلام : انسانلر
توحيد ايله كافه كائىناتك وجودينى وهر
چودده مكنوم اولان حكمتلرى بر خدا نك
آثارى و افعالى يولديقنى بلوب وهر فعلنده
اولان حكمتلر دخى بر الله تعالى نك خزان علميه
سندن اولان درر معنويه بولنديقنى بلوب
انسانلر كنديلرى دخى بر خدا نك مخلوقى
و آنلر نك قاشنده اولان آيات تكوينيه و تنزليه
نك جملسى انسانلر نك منفعتى و فائده سى
ايچون خلق اولنمش حقتك نعمتلرى اولديقنى
بلورلر ايسه ، آنلر ايچون بر مقدس اولان
وظيفه نشئت ايدركه : بو دخى عبوديت و شكر
وظيفه لر يدر . حالبوكه : بو وظيفه هر درلو
قوم و ملتلرده بر درلو نشئت ايدوب اسلاميك
دخى باشقهلره ممتاز صورت ايله نشئت ايتمش .
چونكه : توحيد و معرفت ايسه اسلاميت ايله
اتم واحسن و جهيل بولنوب عبادات الهيه دخى
احسن و انفع و جهيل نشئت ايتمشدر . و بنا عليه
اسلاميتدين انسانلره فرض اولان ، صلات ،
صوم ، زكات ، حج كبي عمللر نك جملسى انسا
نلر نك بر خدا تعالى يه مخلوقيتلردن نشئت
ايدن وظائف مقدسه لرى اولوب حقيقت

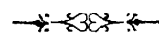
ارض حقندە كىتاب مقدس گە مخالف اولدۇقنى غىبولوگىيا فنىنىڭ باطل ايرىدىكى ھەم شىرىعت ماسھاد دىگىلىكى سويلنور. شويلا ايدوب مسلمانلارنىڭ فەندىن بىراقلاشمەلرېنە ، ياكە فنون تەھسىل ايدوبىدە (معاذ اللہ) قرأنة سوطن قىلمىلرېنە سىبب اولور. بو اھلارنىڭ ھەر ايكىسى مسلمانلار ايجون مانع ترقى اولان سىببلاردر. چونكە فنوندىن اعراف نە قدر فنا ايسە، قرأندىن اعراف دەما فنادر. اسلامبندە سياست ايلە دېن بىر اولدۇقنى، بىرىسى ضعيف اولورسە، آخردە ضعيفلنە چىكىرە ايشنە بىز فن آراسندە اولامخالفات ظاهرى ايرىدىكى، نفسى امردە قرأندىڭ فنون قاعدەلرېنە موافق اولدىغىنى علماء اسلام سوزى ايلە اثبات ايلمىكى لازم كوردىك.

مقصد مەزە كىرىشكانچى قارىلار مەزە اوڭشوبو مقدمەنى عرض قىلورنى موافق كوردىك كە : مسئلە مەزەنىڭ اثباتى بو مقدمە مەزە باغلىيدىر. جناب حق ھەر پىغەمبەرنى قومنە ارسال قىلدۇقنى وقت، شول قومنىڭ فەكرى ماسھادە قىلور قدر سوبلىمگە امر قىلوب، آنلارە «كلبوا الناس على قدر عقولهم» قاعدەسى ايلە ھەركەت قىلورغە امر قىلمىش، ھەم جناب حق كىتاب مقدس مەزە دە فنون حقندە فى بىھىلردە اوڭشوبو روشچە بيان قىلمىش، و خالقنىڭ زھنى ماسھادە قىلور قدر سوبلامىشدر. مثلاً اوڭشوبو سوزمى بىر مثال ايلە اثبات قىلىق: تورات دىيور: جىندىن دورت آبرماق چىغار. جىبەون (سېردىبا) سىبەون (آموردىبا) نىل ، فرات . بىز ايسە اوڭشوبو سوزلارنىڭ چىن تاغلىرىدىن آفرىقە ايجلارندىن چىقوب ، منسىلرى قايدە ايدىكىنى قارشىدىن قارشىقە بىلدىكىز حالشەدە ، توراتنىڭ

انسائىنلارنىڭ اساسى و فەطرەتلارنىڭ مبادىسى بولنور . اگردە بو ھىللارنىڭ ھەكىمەت واسرارلار لارنى تەھسىل قىلنور ايسە ھەر بىرندە انسان ايجون نىچە درلو منفعەتلەر و فائىدەلەر ظھور ايدوب و ھەر بىرندە دخى نىچە درلو فضائل نافعە اولنور. شونىڭ ايجون بو ھىللارنىڭ جەلمەسى حىيات انسائىنەنىڭ اساسلىرى اولنەشىدر . انسائىننىڭ اساسى اسلامىت اولوب آنىڭدە اساسى توحىد اولەشىدر . توحىد دخى جەمىع فضائل و كىمالات و ھىلومنىڭ مەغزىنىدر . نە كىبى مەعارف ، ھەكىمەت ، فضائل بار ايكان جەلمەسى توحىدەن ظھور ايدىر. بونىدە دخى قرأن عظيمىنىڭ « افھن اسس بىنانە على تقوى من اللہ . . . » آيە كرىمە سىنىڭ سىرى اچىلور .

(آخرى وار)

امام و مدرس سرورالدين .

قرآن و فن.

اساس دىن بىز اولان قرآن ھەرىفنىڭ، بعض فنون قاعدەلرېنە مخالف اولدىقنى و اوڭشوبو بعض قاعدەلرنىڭ قرأنة مخالفلىقىنى طولايى، شول فننىڭ ھەرام اولدۇقىنى استدلال قىلمىق بىز مسلمانلارنىڭ بعضىلارندە ھادىدە. مثلاً: علم ھىئەتدە «قوپرىنىق» اصولى: بىر ئىش و باشقە اجرامنىڭ قوپاش اطرافندە ھەركەت قىلمىق ، قرأندىڭ «والشمس تجرى لمستقر لها» آيىنە مخالف كىبى كورندىكىدىن، علم ھىئەتنىڭ شىرىعتدە درست دىگىل ايدىكىنە استدلال قىلنور. اوڭشودىقنى علم الارض (غىبولوگىيا) ھىلماسىنىڭ فەكرى، كورە

لر اسسپيلك سببلى بخارغه منقلب اولدندن
كروه ارضه صولر اولامشدر .

اوشنداق مركزده اولان حرارت سببلى
اريگان معدنلر پار اولوب كونارلار، براق
كيدوب (*) صووندقدن قاتوب كثافت حاصل
ايدوب قشر ارض ده قاتوب كثافت حاصل ايتيش .
شويله ايدوب بلغم نچه عصرلردن صوك ايكنچي
طبقه حاصل اولامشدر .

(آخرى وار)

صاتش معاملردن :

« عبد القيوم بوماني » (حوليات)

فوءاد پاشانك وصيتى

تركيبده بر وقتلر صدر اعظم اولوب
طور مش فوءاد پاشا طرفندن سلطان عبدالعزيز
اوزرينه بر وصيت نامه يازلديغي مرويدر .
فوءاد پاشا تركيانك بيوك آدملردن
ومشهور سياسيلرندن همده علوم اسلاميه دن
باشقه فرانسزلسانينه آشنا عالم واديب اولد
يغندن بونك وصيتى نه بولده اوله چغنى بيلور
ايچون هر كيمده بر شوق اولسه كرك .

فوءاد پاشا اوروپانك مشهور حكومتلرى
حضورنده تركيا ايلچى خانه ارنده خدمت
ايتديكى كى سلطان عبدالعزيز فرانسفه
سياحت ايتديكنده برابر اولمشدى .

(*) . جسم حاره نك ياقينده اريگان ماده، مذكور
جسمدن براقلاشدنجه حرارتي كيدوب، كثافت حاصل
ايدوچكى طبيعيدر .

سوزيني تصديق قبلورغه مجبور اولدقودن ،
اوشبو مع المشاهده معلوم اولان نرسه گه
انكار قبليقى ؟ بيه : كه : معاذالله تور اتنى تكذيب
ايديكى ؟ بوق : اگر « جناب الله نك عادتى ،
هر قوم نك فكري مساعد اولدقنى درسويلمك
ديبان قاعدهنى بيلور ايسه ك ، مسئله حل قيلندى
ديمكدر . چونكه : بنى اسرائيل ، توحيد بارى
كبي اظهار من الشمس اولان شيلرى ذهنلرينه
صغره . آلهادقلى حالد ، اوشبو دريا لردن
سومال اولدقدن « ياوغان يغمور لر سببلى آفريقا
اچلاردن چقار ، يغمور ايسه يردن كونارلگان
پار سببلى يادار » ديه بيان قيلسه ايدى ،
بو اشنى حوصللرينه صغره آلهامى بسبتون
انكار ايدوچكلى بديه ايدى . لاجل ذلك ،
اوشبو بلغلرني جنندن چقار ديهرك خطاب
قيلمشدر .

ايمدى اوشبو مقدمهنى بيلگاج ، باشقه فنلر
نى كتب مقدسه گه تطبيق آرتق مشكللك
چيكلمسه كيرهك .

علم الارض عاماسينك فكرينه بناء بزم
وطنلر اولان كروه ارض ، اول عصرده قوياش
دن ساچراب دوشمش وقوياشنك تحت تسخيرنه
حركت ايلمكده اولان بر اوت پارچهسى
اولوب ، مرور زمان ايله هر تورلى مادهلر
ومعدنيلر حرارت ايله اروب ، يوقارى پار
اولوب كونارلار كده حرارتدن براقلاشدندن
مذكور معدنلر اولكى قاتبع حالت گه قايتموب
كروه ارضغه يوقاغنه بر قشر حاصل اولمش
وشول قشر طبقه اولى ديه تسبيه قيلنمشدر .
اوشبو بر نهى طبقه مركز گه غايت ياقين اولغان
لقدن حرارت مركزيه نك تاثيرى ايله ، هيج
بر نباتات وحيوانات اولامش ، ياوغان يغمور

سافلرمزنىڭ احتياطسزلىقلىرى وزمانەغە موافق
 حرکت اينمادىكلرى ، بالعكس كورشيلرمزنىڭ
 سرهت ايله آلفه كنهكلرى بزلرى تمام بر
 قورقنچ حاللره توشرمشدر . بو ايسه معلوم
 عالپكزدر . آرامزده ككوب ذاتلر ككور
 لوركه ، اولگى ككېى حركتلر سببندىن
 دولتنك تكرر ترقى ايدىچكى ظن ايلرلر .
 فقط بوللره قولاق وپرمكز ، بوللرنك اوشبو
 فكرلرى ياكشدر . كچن شيلرنى كليبا اونود
 كز ! امتنى تمام ايكنچى بر يول ايله آلفه
 سوركز !

بالفرض اگوده بزم كورشيلرمز طوقتاب
 طورسلر ايدى ، اول وقت بزلر بلكه
 ايسكى نظاملرمز بوينچه اولان حركتلرمز ايله
 ده ترقى ايدى بيلور ايدك . فقط ميهات !
 كورشيلرمز طوقتاب طور اچقلر دگلدر . آنلر
 نك بو كونگى حاللرى ايله ايكيوز بيل بوندىن
 مقدم اولان حاللرى آراسنده بر مقايسه
 يورتوب كورمىش آدم هيران فالور . آنلر
 بزدن قياس قبول ايدامپه چك درجه ده آلفه
 كتديار ، بزلر شول نسبتده آرتده فالدىق .
 تركبانك بايلغى انگليزلر بايلغى قدر ،
 علمى وهنرى فرانسلر قدر ، عسكرى ده
 روسيه عسكرى قدر اولماز ايسه مطلقا آوروپا
 قولنده طوررغه محكوم اوله چقدر ، اوشبو
 سببندىن هر بر دىنى ، دىناوى ؛ ملكى
 وعسكرى مكتب ومدرسلره زنى اساسندىن
 اصلاح ايدرگه ، ذرسلرنى ترتيب كه قويمق
 لازمدر .

« ايسكى چه طورامز ، بزلرنى اسلام
 دىنى هر بر ترقى واصلاعدىن منع ايدر »
 دىپانلرنى مسلمان صانامق جائز دگلدر ، آنلر

صوگره خسته اولديغنده ايتالباده « نيس »
 شهرينه واروب بر مقدار دولاندى ايسه ده
 خسته لگندن شفا ناهمادى ، آخرنده شول برده
 ۱۲۸۵ تاريخنده وفات ايدى . گوده سى
 استانبوله كتورلوب دفن اولنمشدر .
 وفات اينمازدىن برآز كونلر مقدم كندى
 ايله « نيس » شهرندىن سلطان عبد العزيز اوز
 رينه يازمىش اولان وعيتنك بعض جمللرى
 اوشبودر . خصوصى تركيا گه عائد فقره لرى
 ترك ايدلى .

وصيت

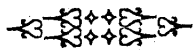
محترم افندم اشمى عمرمدى آنچق
 بر نچه ساعت ، ياكه بر قدر ككونار فالمشدر .
 اوشبو وقتنده ملتمه اولان بورچمى وعامه
 منفعتى حقنده اولان فكريمى جئابكزه تبليغ
 ايتمك تصدنده يم . اوشبوسوزلرم دنيا ده ايكان
 وفتمك سويلامىش اولان اك صوك سوزلرم
 اولسه كرك . فقط ككوب تجربيه كورديكم و بديغتنك
 اوزرنده اوزون بر خدمت ايتديكم صوك حاصل
 ايلمىش فكرلرم اوله چقدر . مكنويم عرشكزه
 ايرشديكى وقت ، بن بوفانى دنياغه وداع ايتمىش
 اوله چغمك شبهه يوق . شونك ايچون سزلر
 سوزلرمى قبردن كلمىش بر داوش ديهرك
 قبول بيبوركز ! اويله شوبله ديه سو ظن ايلمازىز
 ظن ايدرم . زيرا قبر ايچنده اولانلر حقنده
 حسن ظنده اولنمق انسانلق ومروت اقتضاسيدر .
 جناب الله سزلرگه بيوك بر مأموريت
 وپردى . فقط مسئوليت تحتنده واطرافى ده
 خطرلر ايله احاطه ايدلمىش بر مأموريت
 وپردى . جئابكزه معلوم اولسون كه تركيا دولتى
 شمدى بيوك بر مخاطره ده اولنور . بزم

مزی ده علم و معرفت که سوق ایتمک لازمدر.
 بیلورم که بو وصینمی اوقومش نادانلر
 بنی سوگارلر، حتی دین دشمنی ایدیکمی ده
 سویلرلر، فقط بوند ضرر بوق. نادان آدم
 معنوردر. آنلر بنم فکرلرم حقند کامل
 ادراکلری ده یوقدر. آنلر بو کون بنی
 کافر ایتسه لرده آنلر ننگ بالالاری بنم حق مؤمن
 ایدیکم ایله شهادت ویره چکلرنده شبهه بوق.
 امیدمدر که آنلر بئگا گوزل شهادت ایله گنه
 قالمای بنی سوگوچیلر و بئگا سوء ظن
 ایدوچیلر گده بنم ایچون مکافات ایچکلردر.

اوشبو وصبت یازلدیغنه شمدی فرق بیل
 اولدی. فؤاد پاشادین صوگ تریبا دولتیبنگ
 اوچدن بر الوشی قولندن کنندی ایسه ده قالان
 ایکی الوشی ده آنچق آوروپادین کسب ایتمش
 معرفتلی سایه سنده گنه قالدی. اگردو بو
 کونه قدر ایسکی فکری طورمش اولار ایدی،
 احتمال که بتون بتونه دولتلرندن آیرلمش
 اولورلر ایدی. فؤاد پاشادین مقدم فرق بیل
 ایلك معارف که یابشمش اولسه لری ایدی،
 احتمال که بر قاریش اولسون توپراقلرینی
 چیتلره پبارمامش اوورلر ایدی.

ایسه بر طاقم جاهل متعصبیلردر. زیرا اسلام
 هلی ایله اجنبی علملر آراسنده فرق اولیاز.
 قویاش، بتون بر یوزی ایچون بر قویاش
 اولوب ده الله تعالی ننگ جمل مخلوقاتنی
 برابر تریبه ایدیکمی کبی، علم ده بتون
 عقل اهلی ایچون بر علم اولوب، جمل سینه
 نسبتی برابردر. بن ایسه بو سوزنی جزافا
 دگل بلکه اجنبی و اسلاملر ننگ تالیفلرینی
 مطالعه ایدیکم صوگ سویلرم.

افندم! جانم ایله بدنم ننگ آیرلشمقارینه
 وحق تعالی حضرتینه ملاقات ایدر که جزئی
 وقت قالهدر. بویل وقتده انسان اوزبنگ
 ولینعتنه، مذهب و دیندشلیرینه، ملت و وطنده
 خیانت ایتماز. بناء علیه سزله دیپورم که:
 آوروپا طرفندن کلیمکه اولان معارف جدید
 اسلامه مخالف دگلدر. الله تعالی حضرتلری
 ایله قسم ایدرم که آوروپادین کلیمکه اولان
 معارف جدیدنی آلمازلر ایسه مسلمانلر، دین
 لرینی حفظ ایدو آلبه چقلردر. بو کونده
 آوروپاغه قارشو طوررلق اقتدارمز بوق.
 اگردو علم و معرفت قوراللری ایله قوراللانماز
 اولسه ق آوروپالولر بزنی بروقت یوناچقلردر.
 بزلر ایچون بگی نظاملر اوزرنده
 ملکی، حربی مکتبلر تأسیس ایتمک و باشلر

تربیت و تعلیم

تربیت و تعلیم

صاندار، ادبلی اولان نادان کیمسه، ادبسی اولان عالم گه کوره پخشیراق، دیپورلر . واقعا ادبلی جاہل ایله معاشرت اینتک ادبسی عالم ایله معاشرت اینتکدن کوکل فاشندہ مرغوبدر .

بو سوزلردن تربیتنگ فائدهسی یالکز آدملر ایله قاتشور و آنار ایله گوزل معاملہده اولنور ایچون گنه کرک ایش دیه فہم ایلامسون! تربیتنگ ایسه بوندن باشقه زور فائدهسی واردر . تربیت سببندن صبیلر شریفی عادتلر کسب ایدرلر . مثلا تربیت سببندن یالقاولقنی مکروه کورمکده اولان بالا، کامل ایر اولوب بتشدیکی صوکل اوشبونگ سببندن ایش کشیسی و بیوک نرسہ لر گه اقدام ای دوچی اولوب بتشور . تربیت سببندن اسرافلردن بیزمک واقصادفه اوگرہ نمک ہم حاصل اولور . بونلر و بو کبی شیلر آدمار ایله معاملہ ایدر ایچون دگل بلکہ هر کیمنگ محض اوزی ایچون کرکلیدر . بوغا کوره تربیتنگ فائدهسی آدملر ایله گوزل معاملہده اولنوق روشلرنی اوگرہ نمک ہمده اوز اوزندن رضاولچق خاقلر ایله صفلاننقدن عبارت اولور . بو شیلر آدم بالاسبتنگ ہم آخرتی ایچون الک عزتلی سرمایہسی اعتبار ایدلنور .

انسان اگردہ عقلسز پارادلمش بر حیوان اوله ایدی تربیت و تعلیم گه محتاج اولماز ، باشقه حیوانلر روشندہ بولونلرده اولن آشاب یا که اورمانلرده اوزینک صونارینی ایزلاب بورمک ایله وقت کچرر ایدی . لکن الله تعالی حضرتی انساننی باشقه حیوانلردن آبروم صفتده عقلی و اوزینک جنسک شینده محتاج و مونس ایدره ک بارانمشدر . انسان اوزینہ کرک اولان شیلرنک جملہ سببندہ اوزی تمام باشقاروب بترہ آلماز ، بلکہ کوب شیلرده باشقه لرغه محتاج اولور . اوشبو محتاجلی سببندن اوز جنسده شی ایله هر وقت گوزل معاملہده اولنورغه مجبوردر . بونی ایسه « ادب » دیه تعبیر ایدرلر . ادب تربیتدن حاصل اوله چسق برشیدر .

صبی وقتدن باشلاب گوزل تربیت کورمک نصیب اولان کیمسه ، خاقلر ایله گوزل معاملہ ایدر ، آنلرنک حقلرنه کچیلک ایتماز ، شول جهتدن آنلرغه محبوب و آنلرنک ثنالبینه مطهر اولور .

بیوک عالملر ، ادبنی علمدن مقدم

مراستە و مخابره

ايسل (ايشم) بويىندىن

«شورا» نىڭ ۸ نچى نومرىدە ۲۲۶ نچى صحيفە دە «ايدىكى ايله توقتامش خاننىڭ صوغىشلىرىدىن بېزار بولوب بىك كوب قىبلەلەر، وبو جەلدىن دە آقپا، وقارا باغدان (باغدان كىرك) مىسلمانلار روسلار آراسىنە ھىجرت ايدوب يرلشمىشلىرىدە» ديولمىشلىرى.

فسقە اويمە وساي بىلامىمە كورە بو مىسلمانلار خوالىن مېشارلار بولسە كىرەك. بوگا ايكى بىلگى بار. بىرى: ۋولغاننىڭ غەرب جىيەسىندە، ايتا گىنە خوالىن شەرى سالغان بىك ناولرغە خوالىن مېشارلار (باغدان ناولرى) دىيەلەر. صناب طورغان كىشىگە بىلگىلى بولادىكە، باغدان اسمى ياد ايتولغاندە مىسلمانلارنىڭ كوگلىندە ئىلە نىندىلى بىر سىزىنو حاصل بولە. ياز كوزلرندە، دنيا باشلىك عالمىدە سىر قىلغاندە، خوالىن غە بارغان مىسلمان، باغدان ناولرىنىڭ ايتا گىنەكى آتلاس كىبى باشىل چىرامنىڭ اوستىنە آتن طورغاروب اوتلاتونى، اوزى، قولىنە اوستىندە چانا ايله يورۇگە مەكىن برارور چاقلى توز سىپكان آرش ايكما گىنى آلوب، مولدىراب آقمىدە بولغان چىشمە نىڭ يانېنە اوطوروب قارىن طويدرونى بىر مقدس اشدىن ساناپلەر.

بو، قىلانو دىگل، طىبىعى بر اشدر. مونەك البتە بورىندىن قالمە بر حىس نىڭ اثرى باردر. اېكىنچى: ۴ نچى «آثار» دە اسمى ياد

آدم بالاسى اېچون اوزىنىڭ نظارتىدە اولانلارنى تىرىيە ايتىمك لازم بر شىدر. اوشبو سىبىدىن اوى اېچىدە اولانلارنى تىرىيە ايتىمك وظىفەسى آتادانلار اوستونە وشاگرىدلىرى تىرىيە ايتىمك دە استاز اوستونە اولور.

فقط تىرىيە ايدىر اېچون دە يالىڭىز آتانا اولمىق بىناى بلكە علمى بىلامىك وانىڭ يوللارنى لازم درجەدە آڭلاب شوڭا كورە قوللانمىق لازمدر. اوى اېچىنى وبالالارنى يولى ايله تىرىيە ايدە بىلەچك آتالار آرامزە پىك آز اولدىقلىرى حالە آنالار ايسە آنلردىن دە آزدەر.

تىرىيە لى و تىرىيە علمى بىلوچى آتالار آنالارنى (خاتونلارنى) تىرىيە علمى ايله آشنا ايدىرلردە شونلر آرقلى بالالارنى تىرىيە ايتىر رگە موفق اولورلر. لىكن تىرىيە علمىدىن خىبر سز اولان آتالارنىڭ خاتونلارنى وطىبىعى اولهرقى بالالارنى كىملىر تىرىيە ايدىرلەر؟ ايشتە بوڭا جواب وىرمك طوغروسىندە قلم عاجزدر.

خاتونلارنى، قىزلارنى اوقودرغە كىرگىز، بونلر اېچون مەكتەب و مەلمەلەرگە لزوم يوقدر، دىيان كىمەسلەر آرامزە كوبلك اوزرىندە كور لور. بونلارنىڭ مقصودلارنى ايسە انسان دنيا سنى وخصوصا مىسلمانلارنى وحشى حيوانلر مرتبەسىنە توشىرمك و مخاطبلىقدىن چىقارمىقىدەر؟ قىسقىلارنى ايسە ھنوز آڭلامادى.

اعتذار:

شوراڭڭ بىرىنچى نومرىدا (صحيفه ۹) «مسجد حرامدىن باشقا مکه مكرمهده ۶ منارهلى جامع شىريف وار» هم ده «ابو قبيس» تاغى مکه مكرمهڭ تون ومشرق طرفلارنى بولنور» دېمىشيدىك .

۶ منارهلى جامع حقدى فتح البارى ، فتح القدير ، العقد الفريد وغير ايسكى اثرلاردا اشارت كورمادىك ايسه ده آنلار زماندىن صوڭ بىنا اولدىغىنىنە ھىل ايدوب قاموس الاعلامڭ:

«شهر داخلندە مسجد حرامدىن باشقا ۶ منارهلى جامع شريف ايله . . . واردر» ديدىكىنە اعتماد ايلەش ايدىك . هم ده ابو قبيس حقدى دە قاموس الاعلامڭ: «مکهڭ شرفندە ابو قبيس تاغى . . . ديدىكىنە انايت ايلەمشيدىك .

مگرده واقعدە مکه مكرمهده مسجد حرامدىن باشقا ۶ منارهلى جامع شريف يوق ايش . هم ده ابو قبيس تاغى مکهڭ جنوبندە ايش ، اوشو ھو خطالىق سامى بك جنابلارنىنە اعتمادى سېيىدىن اوامشدر . بىنا عليه «شورا» او قو چيلر بو طوغرودە بزنى معذور كورسونلر . بونى بزلرە باشلاب تنبيه ايدوچى شېخ مراد افندى حضرتلرى اوامشدر . دقت والتفات

سنيەلرى ايچون جناب الله رحمت ايتسون !

تركيادة طبع ايدلمش تاريخلرڭ سىياسى نقطەلرى حقدى احتياطللى اولور ايسەك دە ادبى نىمىلرندە بويە پاڭلشلر اولور ظنندە دگل ايدىك . مكرده معصوم اولمادىغى صوڭ انسانندە هر نوع خطالىق اولە بيلور ايش . ظن ايدرسەم قاموس الاعلام خطاسى مطبعە دە مرتب طرفندىن ميدانه كلمشدر :

ايتولگان اھىر حضرتدىن ھىدە موسى اولينقى عباس حضرتدىن بابالرمز نقل قىلالر ، حضرتلر : «كناز اردن . (Меңгерицкй ھىم Багдановъ) . كنازلكگە قزغوب چوقنغان مسلمانلر . بزڭڭ بابالرمز ، خوالين اوبازدىن چققانلر» ديب . ھىدە قولاتقى قريەسندە باغدانى فامبليەسندىن مسلمانلر باردى . اھتمال بالالرى اونوتقان بولورلر .

معام حسن (ماستاقى)

تقرىض:

لغات خمس

ترکچه ، عربچه ، فارسچه ، روسچه وفرانسزچه اغت كتابى اولوب «موللوفقه» فابريقهسندە امام كمال الدين افندى ابن ملا تاج الدين طرفندى ترتيب ايدلمش وقزاندە «خاربتونوف» مطبعەسندە باصلمشدر .

ترکچه لغت اصل اعتبار ايدلوب ، حروف ھجا ترتيبى ايله قويامش ، ھر برى روس وفرانسز حرفلرى ايله دە يازلمشدر . بويە اثر ترتيب ايتمك ايچون بيوك اجتهاد صرف ايدلىكىندە شېھه يوق . حقى پوچتە سى ايله برابر ۱ صوم ۲۰ تيندر . هر بر مشهور كتابچيلر دە اولنسه كرك .

اُتھار:

صاقللا عفتگنی ای گوزل قز!

قاشلارگده قارا، بېنلرک آل، تنگنابک نېندی آق سېنک ؛
 قاید اغنه بارماک تل اوستوننه بھان سوزدن اسمک پاک سېنک .
 بویلا رگنای زبھا، سویا کلرک بالاوزدین قوبغان شم کې ،
 چچ تنکه لرگنی طاغوب آرتقه سالغان طلومک ده ایکی باق سېنک .
 بھان سوزدن اسمک پاک سېنک .

تأثیر ایته جانغه : اوتکون سوزک ، حکیمانه کوزک قاروی ؛
 طبیعتک بومشاق ، عفتک نق ، بھان اویدن کوکلک صاق سېنک .
 (اولوک ابکان جاننی ترگزەسک ، فوتقاراسک نورلی جفادن ؛)
 کوروب بر آز کوکل جواتورغھ نووشلرگده نېندی ذات سېنک .
 بھان اویدن کوکلک صاق سېنک .

کوزلرمنگ نوری ، جسمم جانی . ملنمنگ کونکان تلاگی !
 (دنیاغھ کیلوب . . . صاچکانگھ ملنکده غایت شاد سېنک)
 قدرک بیت نچکھ قل اوستونده ، قاتی دولقون آنی قاقھاسون ،
 بھان سوزدن جانم ! قاتی کوزدن بر خدایم اوزی صاقلاسون .
 (باشقھ لرغھ اورناک طوتولورغھ) اوزماگل سېن ملت امېدن ؛
 یاشلک برلن جوېھا عفتگنی ، قېمتگنی - صاقلار چاق سېنک .
 عفتگنی صاقلار چاق سېنک .

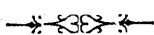
« ظریف البشیری »

امید

چہار برکون چہار اسلام بو ذلندن و ظلمندن
 کہ جمع حال ایدر برکون راحت استراحتندن
 کوررمز دکیشور اهل مسلمان احوالی بالکل
 حقیقت فور نیلورار جہل حسرتندن اسارتندن
 ایدر لر کسب عرفان سزغانوب دخی شوق برلن
 آراپنور وحشی امت جہل وحشتندن جہالتندن
 او کوندہ ابنای بشر خصوصاً اهل قرآنلر
 یووار ابداننی هر توری زحمتندن رذالتندن
 بیوک بر پایه سرمایہ تعجب اولمپور آلسہ فی
 اولورمز حظ مند بلکه دہ قوت متانتندن
 فرنکلر علمی بلکه بزلرہ دہ نصیب اولور تیز
 یانار شمع معارف نوع شوکتندن فراستندن
 بو اسلام مانع ترقی دیوب تعقیر ایدر لردی
 شونگچون محروم اولوب قالدی دبرلر توری عزتندن
 غریب ایرمز طلوع ایتسہ ترقی شمس یارین گر
 نہ دیر آنلر دہا بزگہ فالور لرمی حقارتندن
 یاس ایتیم ترقیدن شیا طین وصفی چون نومبد
 امید مز هیچ دگلمن چیقماز کبی فلاکتندن
 مریض بولغان قلوب اجساد مگر برکون اولور نہیبز
 چراغ نور آلوب هر نوع صحتندن سلامتندن
 بز امراض ایتیمز اصلاً ترقی سوزیلہ دینندن
 سز اشتباہ اید نینگ اهل انصاف دین دیانتندن
 خدادہ راضی دگل اید یکن بیلیم میسر الحال
 دینن دنیا سین بر باد ایدن امت و ملتندن
 ینہ دیدم اء، کوزلری صوفرلر قورقوجی اولماک!
 کشی اوز قارینہ صوصالما یور انہار آفتندن
 دخی کافی دگلی امتناع ایتیمک سزہ ایددی
 اووالا بصر اوزہ ناحق برہ تہمت وغیبتندن
 عجیب آہ! بر نبات قندی کبی شیرین علم لفظی
 کلور برکون اولورمز بہرہ مند شہرت شرافتندن
 امید وارم طولار آب حیاتلہ نہری ملتنگ
 نصیبدار بزده اولورمز ثمر حکمت ودولتندن

دە شونڭ عندى كىناھىنىڭ قىبجرا ك اولسون دېمەش . نىدىم ايسە « قىللىق ! » دېمە جاۋاب وىرەش . باسقۇچتىن توشۇپ باغچەغە چىقىد قىلرندە نىدىم ، سىلطاننى چەتەش . سىلطان بوڭا آچىغلا نوب قارا دىغىدە نىدىم دە : « افندىم عفو بىور ! خانىم سىلطان ظن ايدوب ، سىزنى ياڭلىش چەتەم ! » دېمە جاۋاب وىرەش .

◆◆ خانونى ايلە اوپوردىغى بىر وقت بدوى عربلاردىن بىرى كىروب شەبىيى حضرتلاردىن : « سىزنىڭ قانغىڭىز شەبىيى اولەچق ؟ » دېمە صور دىغىدە ، شەبىيى حضرتلارى خانونىنى كوستىروب : « ايشتە بو ! » دېمە جاۋاب وىرەش .

سۆزە :

◆◆ مىسردە انڭلىزلار طرفىدىن وكىل اولەرق يىكرىمى بېش بېل طوتاش طورمىش لورد قرو مىر طرفىدىن مىسرى مىسلىمانلرىنە واسلام دىنپىنە طەن ايدوب يازمىش كىتاب غە قارشو « الېرت فارمن » اسمىدە بىر آمىرىقا عالمى كىتاب يازوب باصدمىش . مىسردە آمىرىقا كىنېرال قونسولى اولوب طورمىش ايدى .

◆◆ بانچىتر اسمىدە بىر آمىرىقالى توتونسىز وناوشسىز آتلىنەچق . طوب ھم مىلتق پاصامىش . بوڭ مىسرى پىك آزاۋلدىغى خالە وىرەچك ضررى افراط درجەدە آرتق اولەچقىد .

مىسامرە :

◆◆ ابو الاصبىح اسمىلى عرب گە : « يورتىزغە دشمن كىدى ، وطنىزنى مدافە ايدىر اچون ، صوغىش غە حاضر اول ! » دېدىكىلرندە : « آنلر بىنى بىلما دىكىلرى و بىن آنلرنى بىلما دىكىم خالە ، بىلر بىر بىرە نە سبب ايلە دشمن اولدىق عجب ! بىن بوپلە دشمنلىقنىڭ سىببى آڭلامام » دېمە جاۋاب وىرەش .

◆◆ « ابلېسى نىڭ خانونى نە اسمىلى ؟ » دېمە صورمىش آدم گە شەبىيى حضرتلارى « آنلرنىڭ نىكاح مىجلىسلىرىدە اولمادىم ! » دېمە جاۋاب وىرەش . ◆◆ تىياتىرنىڭ بىرىدە خانون قىلر زور اشلا پەلر كىوب اوپوردىلرى سىببىدىن آردارىدە اولانلرنىڭ كىروب طورولرىنە مانع اولەلر ايدى . بونى بىلدىكىدە تىياتىر مىدىرى ھىر كىم اوپورلىق روشە ايدوب : « خانىلاردىن اشلاپە لرىنى سالوب اوپورولرىنى رجا ايدە مز ! » دېمە بىر كاغذ آصدى . فقط بوڭا اعتبار ايدوچى اولمادى ، ھىچ بىر خانون اشلاپە سنى سالمادى . بوندىن صولڭ مىدىر : « مىكرە قىرق ياشىدىن اونگان خانونلر اشلاپە ايلە اوپورسەلدە بارى ! » دېمە ايكىنچى كاغذ آصدى . بونى كوردىكىلرندە جەلە خانونلر اشلاپەلرنى سالدىلر ، اشلاپە ايلە اوپورچى براۋدە قالمادى .

◆◆ نىركىبا سىلطانلاردىن بىرى اوزىنىڭ كى باقىن كورمىش بىرندىمىنە : بىر ادبىزلىك اشل

♦♦ پینر برغده اولان مهندس لر اوزلرینک صوڭ جمعینلر نده « اورنا آزیآ » ده اولان آثار قدیمه حقندہ بحث ایتمشلر . اورنا آزیاده اولان مسجدرلر ، ایسکی بنا و اثرلر صافلانمادقلری سببلی کوب نرسه لری اوغرلانا ، ساتوله ، و بوزولنه ، حتی بر کون بونلرینک بتون بتونه تلف اولوب بتمکلری احتمال اولدیغندن مذکور جمعیت بر هیئت انتخاب ایدوب شول یئرلرگه یباره چک اولمشدر . مذکور هیئت ایسه جمل ایسکی اثرلری قاراب یوروب ، فانغیلرینی تعمیر قیلورغه واسبابلرینی نه طریق ایله حفظ ایسدرگه تبوش اوله چقی حقندہ دو فلاد ویره چکدر .

♦♦ آمریکا غزت لری نیک کوبسی آغاچدن اشلا نمش کاغدلرگه باصلنه در . بو کونلرده آمر یقاده غزت لری کوبایدی وزورایدیلر . اوشبو سببدن کاغذ پک کوب کینه در . بونک نئیچه سی اولرق آغاچ افراط درجه ده کوب تلف ایدلنه در . حتی که کاغذ ایچون آغاچ استعمال ایتمک اوشبوروش ایله بار اولسه ۳۰ ییل سوکنده آمر یقاده تمام اورمانلر بنه چکن تخمین ایدرلر . اگرده غزت لری ، زورناللر دخی ده زورایور و آرتور اولسه اورمانلر دخی ایلك راک بتار ، دیبورلر .

♦♦ ترکیچه کتابلرینک ایسکیسی اولان « قودانقوبیلک » کتابی ۴۴۱ نچی تاریخ هجریده « کاشغر » شهرنده یازلمشدر .

♦♦ انگلیزلرگه تابع اولان هند توره لرندن بزی بو کونلرده آوروپا ده سیاحت ایدر . یاننده اولان خادم لری ۸۵ عدد اولوب خاتونی و اوغلینک هم ده اوزینک آلتون کوش جها زی تعریفی ممکن دگل درجه ده در . اسپانیایه

♦♦ آمریقاده سیمسون اسمندہ ایکنچی بر آدم اوچپوز میل کیته چک روشده بر طوب چیقارمشدر . بونک ویرمش ضرری کوز ایله کوررگه ممکن اولمادیغندن آنچق تلگرام و تلیفون ایله گنه بیلنه چکدر . (اوشبو جهنم ماشینه لری سایه سندہ دولنلر آراسنده صوغش بتونی احتمال یورتوچیلر وار) .

♦♦ قوره مملکتینک جنوب طرفنده « ایگیز فیو » اسمندہ ایکی فیو (فدق) واردر . اوشبو طبیعی قیولرده نوبت ایله صولری کوبایوب و آزالوب طورر . (برنده صو کوبایسه ایکنچی سینک آزالور) . فقط برینک صوی غایت لذلی اولدیغی حالده ایکنچسینک صوی آغزغه آلاماز درجه ده آچی و لذتسدر .

♦♦ آمریقا ملیباردر لرندن اولان قارنه چی اسقوچیا مکتبلر نده تعلیم و تربیه لری ترقی ایتدرمک ایچون ۴۰۰۰۰۰ ، غلا سقوو دارالفنونی ایله ادیبورغ دارالفنونی فائده سینه ۱۰۰۰۰۰ انگلیز آلتونی ویرمشدر .

♦♦ قوره مملکتنده « غولن » شهرینه باقین یرده بر مغاره (تاغ تیشوگی) واردر . اوشبو مغاره آنچق برگنه کشی صغاراق زور لغندہ اولسه ده ایچینه کررگه ممکن دگل . زیرا ایچندن شول درجه ده کوچلی ییل چیقوب طوررکه آدم اوغلینه شول یرده طورمق ممکن اولماز . فرنک سیاحلرندن بعضیلری ییلان روشنده اورمه لب کروب قاراسه لرده ایچی قارانغو اولدیغی سببلی بر نرسه ده کوره آلاماشلر . ییل سببلی ایچنده اوت یاندرمق ممکن اولمامش . آرد طرفنده ایکنچی بر باشی اوله چقی ظن ایدوب ایزله مکده ایسه لرده هنوز تابا آلاماشلر در .

میلیارد، انگلیه بورچی ۱۹ میلیارد، ایتالیا بورچی ۱۳، آفستریانک ۱۰، ایسپانیه ننگ ۹ میلیارد در. ♦♦ «باندریچ» اوطرادنده ترکک ایدوچی «قانا» قبیله سی اسلرینک اوزون اولمقی ایله مشهوردر. آمریکا مامورلری بونلرنک اسملرینک اوزونلغی مسیبندن حاجت و قنده چوق مشکلك کوررلر. بونلردن بری شاهد اوله رق محکمه گه کلدیکنده محکمه رئیس اسینی سورامش و مذکور آدمده اسپنک: «فایقانانا اولیلکبساله اونی فاینا قاهی کیکبساپو اوفالانی، ایدیکنی بیان ابدشدر.

♦♦ بونان خلقینه منسوب اولان برذاتنک اسمی سویلانیدیکی مدنده اوتو مبیله ایله بر چاقردم قدر بر بورماک حقدده ایکی آدم بهت ایدشملردر. مذکور یونانلینگک اسمی ایسه: «پاپیاتو دورو قومونتور ژه ئوتوپولو دیپاکس» در.

♦♦ آمریکا خلقلرینک اعلانلر طوغروسنده هر تورلی اصللر فولاندقلری مشهوردر. شمیدی «الجامعه، جریده سنده عربچه بازلمش بر اعلانغه کوزمز توشدی، اعلان صورتی بویله در: «حلق فالب اولور. اگرده ساتلق اشیا مرنی

مدح ایدر اولسه ق هر کیم اوز نره سنی مدح ایدر. اگرده مدح آکلاناچق روشده ذم قیلور اولسه ق بونی باشقلر استعمال ایتدیلر. اگرده کلکیز، نره لرمزنی بر تجربه ایدوب قاراگز دیپور اولسه ق ایسکی بر اعلانی غنه تکرار ایتش اولورمز، ایمدی نیچوک قیلورغه کرک؟ طوغروسی سکوت ایتمک موافق. ماللرمز اوزلرینی اوزلری اعلان اینسسونلرده، خلقلر بونی اوزلری کورسونلر. ای خوشبویلر! بتون اوراملرنی خوشلاندرکز! ای صابونلر! خاتونلر و قزلرنی ممنون ایتوگر! ای... ای...».

واردیغند. بر بروچی قز کوروب عاشق اولمش و آتی هم یانینه آلمش. بوننگ هند ستانده اولان ملکی بتون ایسپانیانگ بارومی قدر اوله چقدر. سرایندن بوررگه چیدیقی وقت بوزآت، بکرمی آربا، اون فیل و ۱۴۰۰ آدم ایله برلکده چیقوب بوریدر. «العروة الوثقی». نومیر ۳۶

♦♦ انگلیه و کبره انباده قزلره مخصوص مکنبلر ده بال قورنی آسرامق و بال یتشدرمک اصللری اوقوتورلر.

♦♦ سرطان خسته لگی ایله وفات اولمق آوروپاده پیلدن پیل آرتمق در. ۱۸۴۰ نهچی پیلده سرطان خسته لگی ایله آوروپاده هر میلیوندن ۱۷۶ آدم تلف اولدیغی حالده اوشبو ییللرده هر مایوندن ۷۱۰ آدم تلف اولمق در.

♦♦ فرانسزدار الفنونلرنده کهن قش ۲۲۶۴ عدد قز تحصیلده اولنوب بونلرنک ۱۲۶۵ عددی فرانسز اولوب قالان ۹۹۹ عددی چیت میلکنلر و مختلف قوملرگه منسوبلر در.

♦♦ دنیا یوزنده انگلیزچه سویلاوچیلر ۱۳۶ میلیون، نهمسه چه سویلاوچیلر ۸۲ میلیون، فرانسزچه سویلاوچیلر ۲۸ میلیون حساب ایدلنور.

♦♦ ۱۹۰۷ نهچی پیلده آمریقالولر علم و تریبه بولینه ۳۵۴ میلیون فرنک، دین بولینه ۴۱ میلیون، کتبخانه و موزه خانلرگه ۱۰۰ میلیون فرنک احسان ایتشملردر.

♦♦ انگلیز شاعرلردن اولان شکسپرنک هر پیل اوچ میلیون نسخه مقدارنده کتابی ساتولنده در.

♦♦ فرانسز حکومتنک بورچی ۲۹ میلیارد، روسیه بورچی ۲۳ میلیارد، گرمانیا بورچی ۲۱

ایسروکلک گه قارشو

◆◆ صوڭ زمانلرده آوروپاده ایسروکلک وسفاهت که قارشو چاره لر کورله باشلادی. کچن بیل ۲۶ نچی آوغومنده سفاهت گه قارشو «استقوواهم» شهرنده عموم ملت لر اشتراکی ایله مجلس اولمشیدی، اوشبو مجلسده ۱۲۰۰ عدد اعضا اولنوب بونلرنڭ ۵۰۰ عددی چیت مملکتلردن کلمش کیمسه لر ایدی. بونده ایسه کوب خطبه لر اوقولمشدر.

اسپیرتنڭ کوبسی ضرری ایدیکنده خلاف یوق ایدی، فقط آز اولمق شرطله بعض آدم لر اسپیرتده ضرر اولمادیغنی بیان ایلر لر ایدی. فقط اوشبو مجلسده پرافیسورلر طرفسندن اوقولمش خطبه لرده اسپیرت کرک آز وکرک کوب مطلق ضرری ایدیکی دلیل لر ایله اثبات ایدلمشدر.

«هلسینغورس» دارالفنون معلملردن

پرافیسور «له تیغین» اسپیرتنڭ ضرری اولوب اولمادیغنی حیوانلره ایچروب تجربه ایتمش ونجه وجهلردن ضرری اولدیغنی کورمشدر. پرافیسور سوزینه کوره اسپیرت ایچمیش حیوانلرنڭ اوزلرندن ده آرتق بالالری ضرر کوروب همرسز اولورلر ایتمش.

سفاهت واسپیرت که قارشو اولان جمعیتنڭ

اداره سی اسویچره ده «لوزان» شهرنکدر. اوشبو اداره سفاهت وهشرت حقننده بر یوزنده اولان شهرلردن، قوملردن، طبیب لر وهالملردن معلومات پیغوب طورمقکدر.

آوروپاده هموماسفاهت وایسروکلک خلافتنه

عموم برحرکت باشلانمشدر.

گبرمانیاده اسپیرتدن صافلانوچیلرغه

مخصوص اولرق بر جمعیت اولوب، بوکونده

اوشبو جمعیت اعضا لری ۳۰۰۰۰ عدددن آر تقدر. اسپیرت ضرری حقننده هرکیم آکلار لق روشده رسال لر باصلوب نارالمقده در. ایمپراطورنڭ مرادینه موافق بویله رسالردن بری هموما عسکرلرگه هدیه ایدلمشدر.

فرانسز هالم لری هم اسپیرت ضررینه سویلر وپازار اولسه لرده فرانسز لر هموما یوزم باغچه لری ایله کسب ایتدیکلرندن وبتون بایلقلری آراقی واسپیرت اشلاب ساتوایتمکن حاصل اولدیغندن هالم لرنڭ سوزلرنده، یازو لرنده امید ایدلدیکی قدر فائده کورلماز. اکرده خلق اسپیرت استعمالندن توقنار اولسه فرانسز مملکتینڭ مفلس اوله چغندن قورقورلر. ومع ذلک آور وپا و آمریقا ده اوشبو آهونی بنرمک حقننده جدی چاره لر ایزارگه کرشه شلردر، شاید موفق اولورلر.

آوروپاده انابتلی طبیب لر، سوزلری اثرلی خطیب لر، خالص بازوچی محرر لر، فدا کار بایلر اولدیغندن کیله چک برکونک بوضرری نرسه دن اوزلرینڭ قوملرنی خلاص ایده بیلورلر، بونک ایسه شبهه یوق، اما هیچ یول باشچیلری اولما مش بزم روسیه اسلاملردن بوبلانی کوتارمک حقننده کییار اجتهاد ایدر عجب! ظن ایدرسه م بزم قوممز اوشبو آغوغه قربان اوله چقلردر. باشقرد یرلرینی صاندررغه سبب وبایلرنڭ دولتلری قوروب بتولرینه باعث اولان شی اسپیرتدن باشقه دگلدر. جناب الله مـرحمت ایدوب بزلره بر آدم بیارماز ایسه حالزده امید بوقدر!

◆◆ قبریس جزیره سی «لفوشه» شهرینڭ زهرا خانم اسمنده بر قز استانبول واروب ده دوقتور بسیم هم پاشا وحافظ حملی بک افندی

بزنگ مغازینہزگہ باغادن کیلوچیلرگہ فلان
وقندہ شول استانسہ لردن اوز مزنگ پویز لرمز
چقادر، رحیم ایدوگز دیہ . بوکا قدر بوندای
مغازینگہ نرسہ آلورغہ باروچیلرنی ہیچ قابدہ
بوشلای آلوب بارو بولماغانغہ بواش خلقنی
پیک قوزغاتوب مغازین خواجہ لری اویلاغاندن
آرتق فائده کینورمشدر .

برنجی کون بونلرننگ پویزداری بر
ایتوندن، غاسنغسا، پورتسموت، ساؤتگمنتون
هم باشقہ مشهور شہرلردن چقمشدر . پویزدنگ
واغونلری طولی بولوب بعضی شہرلردہ
اورون یتمگاچ واغونلر قوشارغہدہ طوغری
کیلگان . مغازیننگ واقز الغہ چقارغان آربالری
یتماگان وبو کون مغازیندہ ۳۰۰ ۳۰۰ یاغادن
کیلگان کشی بولغان . واغونلرننگ ہر
قاپوسندہ مغازیندہ بولغان طاؤارلرننگ قاتالوغی
بولوب حقلری معلوم ایرلگان بولغان . ہر
پویزدہ مغازیننگ بر نیچہ خدمتچیسى بولوب
صوراغان نرسہلر حقندہ معلومات بیروب ہم
پویز کیلگان توشکدہ مغازیننگ خدمتچیلری
قارشو چقوب طورغانلر . دورت کون بویلہ
ہر یاقدن بونلرننگ پویزلری کیلوب طورب
دورت کوندہدہ مغازینلری طولو خلق
بولغان . ہر کم مینون بولغان : آلورغہ
کیلوچیلر، تپیر بول ادارہ لری ،
جملہ سندن دہ بیگرہ ک مغازین خواجہ لری .

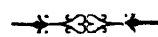
ناشرلری: محمد شا کر و محمد ذاکر رامیفلر
محرری: رضا الدین بن فخر الدین .

لرینگ نظری و عملی درس لردن استفادہ ایدرک
ایبک شہادت نامہ سی آلوب کیرو وطنہ
کلدیکی «فہرہیس» دہ نشر اولنمقدہ اولان
ترکی غزتہ لردہ کورلدی .

◆◆ ہندستاندہ «فالكوتا» شہرندہ مکمل صورتہ
اولان بر بومبا زاؤودی تابلمشدر .

◆◆ آغز صوی (سلاگی) ہر تورلی خستہ
لک مبقروبلرنی کوچردیکی سبیلی آنکلیہدہ
پاش بالالرنی اوبمکدن خلق منع ایدانہ باشلا
مشلردر . چیت کیسہلر وقوناقلر خطالق
ایلہ اوبماسونلر ایچون بالالرننگ اوستلرینہ :
«بنی اوبمہ کز!» دیہ کیندرگہ یازوب آصق
عادتنی چیقارمشلردر .

◆◆ بوندن صوگ ہندستان پوچتہ سی آنکلیہگہ
روسبہ آرفلی مرو، باکو، کیفی، وارشاو
شہرلردن اوتوب پوریہ چکدر .

نیچک صاتو ایتہلر

لوندندہ بیوک ہر مغازین خواجہ لری صاتو
ایتار ایچون بیگ قزق بول تاپوب بیک کوب
آلوچیلرنی اوشبو روشدہ اوزلرینہ کینترگانلر .
بونلر اوشبو کونلردہ جایگی نرسہ لرگہ
دیشوفکہ یاصاب تپیر بوللر ادارہ سی ایلہ
سو یلاشوب اوشبو روشدہ اعلان قیلغانلر :

اوارەون :

♦♦ شھيد افندى گە : صورتىغىز نومىر «شورا» مطلوبىغىز اولان صورتىدە يىدار لىدى . شايد سلامت آلورسىز .

♦♦ «بو كاي» ايدىتە خىر الله يوسف گە : «تجرىبى المرأة» ، «المرأة الجديدة» ، «المرأة المسلمة» كىتابلىرىغىز باصلەش بىر لىرى مصدر . طوبى ، حابى ، امين ، هندى ، مكنىلرىغىز يازسىز كىز يىدار لىرى . اما سىزنىڭ ايچون كىز بىگىل يول اورسكى شەر نى اولان «شرق» كىناخانىسىدىن آلدىر مقرر .

آدرىسى :
Орскъ (Оринб. Губ.) Ахмеду Исхану .

♦♦ احمدجان افندى بىكىنمىروف گە : يو مىشكىز حقتە ادارە گە تىبىرە ايتىك . اور كىز گە كىرك اولدىغى وقت صوراب آل بىلورسىز .

♦♦ طالب المعرفة افندى گە : كىلەك نومىرلىرىغىز بىر نە «ايسپىرانتو» لغتى حقتە بىر مقاله يازسىز كىرك .

♦♦ محمدجان افندى گە : آدرسىغىز تصحيح ايدىلى .

♦♦ حسن افندى گە : جامع الترمزى نىڭ بىزدە اولان نىسخەسى هندىستاندە باصلەش بىر . باشقە باصلەش سى اولوب اولمادىغى حقتە معلوماتىز يوق . اما «زادالمعاد» اوشبو كىزلىرىدە مصدرە باصلى .

♦♦ صادق افندى جىناپلىرىغىز : ابوالعلاء المعرى حقتە اولان مكنىلرىغىز كلىسى . بىر فرصت اولدىغىز انشاءالله چولبى يازلىرى .

♦♦ مالشود . . . افندى گە : تاپشلىرى .

♦♦ مقاله مكنىلرىغىز چولبى باصلىرى گە : كىزلىرىغىز لازىم چىقىرىدە پوچتە مارقەسى باصلەش لازىم . مارقەسىز ياكە آغىر

لغىزى كورە كىم مارقە باصلەش مكنىلرىغىز ادارە آفچە تولاب آلەمادىغىز ، مقاله لىرى ، مكنىلرىغىز تاپشلىرى . «شورا» غە كىرەكلىك وجاب هم بىرلىكلىك مقاله لىرىغىز كىزلىرىغىز اوشبو روشە اولانلردى .

♦♦ «شورا» مجوعەسى ايچون ابونە دفترى آچىق . آرزو ايدىلر گە بىر نەچى نومىرلىرىغىز باشلاپ هم يىدار لور .

ترويسكى علماسى واصول جىدىدە .

اصول جىدىدە نىڭ شرعا وعقلا مقبولىتى هم آنىڭ سىلفلىرى اصولى ايدىگى ، دىنى مىدرسلردە حساب ، هندىسە ، ھېئىت ، ھىكىم ، جغرافىيە ، منطق كىبى فنلارنى اوقوتونىڭ درستلىكى حقتە ، باشقە مشھور الشىخ زىن الله النقىشىدى حىزرتلىرى اولدىغى حالدە ، ترويسكى علماسىنىڭ امضاسىلە اعلامنامە ، عمومى نصىحت هم «وقت» طرفىدىن قوشلغان بىر مقىمەدىن عبارت آچىق تىركى تىلدە كىچىك بىر رسالە باصلوب چىقىدى .

«وقت» ادارەسىدە ، اورنىورغاك «كرىموف ، حسىنوف» مىغان مىنىك باشقە كىتابچىلردە سانلەقتە ، در پوزاب ۲ صوم . بىرەملىك ھىتىن .

ھىمىشە اصول جىدىدە حقتە اخىلا فلاشوب طورغان بىرلىك بونىڭ طارالوى مطلوبىدى .

بو نومىر « شورانىڭ » مىندىر جەسى :

ھەزرىتى ھەيىر شەھ و اىران .

ھەزرىتى كەھل پاشا .

آھرىقا فەكرارى، (اىچوجى، اوطاش اوينامق، اوبقو، يىلەكن كۆيەلرى)

بىزە قايسى علمار لازەدر؟ (مترجم محمد نجيب تونقارى).

ھىشارار. (احمد جان بىكىتەروف)

كوز نەھتى . ھوقۇلرنى تەلەپ . ھوقۇلر اىچون ھوقۇلر .

توحىد . حىيات . اسلام . (امام ومدرس سرورالدين).

قرآن و فن . (معلم عبد القىوم بھمانى).

فؤاد پاشا وصىتى .

تربىھ و تەلەپ .

بغدان قىبىلەلرى ھقنەھ . (معلم حسن)

لغات خىمس . (كتاب) امام كمال الدين افندى اثرى .

اعتذار . «شورا» نىڭ ۹نجى بىتندە اولان سوز ھقنەھ .

صاقلا غەتەكنى ! . (شعر) ظريف البشيرى .

امىد . وانق الجلالى .

مىسامرە .

متنوعە .

اورنبورغ

« كرىدوف » ھىنىوف و شىركسى « نىڭ پاراراي پادەھ خانەسى

۱۹۰۸